

ÇUVAŞ TÜRKÇESİNİN AĞIZ ATLASI ÜZERİNE*

Oğuzhan DURMUŞ**

Özet: Türk dil bilimi incelemelerinin bir sonucu olarak, Azerbaycan, Tatar, Başkurt, Halaç ve Yakut Türkçelerinin ağız atlasları yayımlanmıştır. Ağız atlası hazır durumda olan bir Türk lehçesi de Çuvaş Türkçesidir. L. P. Sergeyev tarafından hazırlanan Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası, henüz yayımlanma imkânı bulamamıştır. Eldeki makale, tarafımızdan baskıya hazırlanmakta olan bu atlası tanıtmaya ve böylelikle Türkiye Türkçesi ile diğer lehçelerin ağız atlaslarının hazırlanmasında bu tecrübeden yararlanılmasına imkân sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çuvaş Türkçesi, Türk dili, ağız atlası, L. P. Sergeyev.

On the Chuvash Dialect Atlas

Abstract: As a result of the Turkic linguistic studies, dialect atlases of Azerbaijan, Tatar, Bashkir, Khalaj and Yakut have been published. Another Turkic dialect whose dialect atlas is now ready is Chuvash. The Chuvash dialect atlas prepared by L. P. Sergeyev has not yet been published. This article aims to introduce this atlas, which is on its way for publication by my own efforts. This way, it is thought that sharing this experience might be inspiring for the preparation of the dialect atlases of Turkish and other Turkic dialects.

Key words: Chuvash, Turkic language, dialect atlas, L. P. Sergeyev.

Ağız Atlasları

Dillerin kullanıldıkları coğrafyadaki (linguistic geography) ses, şekil, söz dizimi, söz varlığı düzeyindeki dil özelliklerini haritalar üzerinde gösteren referans çalışmalara *dil atlası* (linguistic atlas) denir (Topaloğlu 1989: 56; Vardar 2002: 72; Korkmaz 2003: 68). Dil atlasları, belli bir dili konu edinebileceği gibi birkaç dil için de düzenlenebilmektedir¹. Tek bir dili konu edinen atlaslar ise söz konusu dilin ağız bütünlüğünün (dialect continuum) dil bilimsel olarak ayırt edici özelliklerini göstererek, bu özelliklerin coğrafya içindeki yayılımlarını ve sınırlarını (isogloss) çizmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan *dil atlası* (linguistic atlas) ve *ağız atlası* (dialect atlas) terimleri birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır (Veith 2005: 517-528; Campbell ve Mauricio 2007: 43; Hartmann ve James 2002: 88; Malmkjær 2010:123; Viereck 2005: 266-268; Ahmanova 1966: 132; Aksan 2007: 141-146).

* Bu makale, 30 Eylül - 1 Ekim 2010 tarihlerinde Sakarya'da düzenlenen III. Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı'nda sunulan tebliğin genişletilmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Edirne. Elmek: oguzdur@gmail.com

¹ Mesela *Atlas Linguarum Europae* başlıklı dil atlası Avrupa dillerinin bütününe kapsamaktadır.

Dil haritaları, hazırlanış metotlarına göre *gösterici* (display) veya *yorumlayıcı* (interpretive) olabilmektedir. *Gösterici haritalar* araştırma sonucu elde edilen malzemeyi haritalarla göstermeyi; *yorumlayıcı haritalar* ise, bölgeler arası baskın varyantların dağılımını göstererek genel yargılara varmayı amaçlamaktadır (Chambers ve Trudgill, 2004: 25).

Dil atlasları, kapsamaları bakımından *dar bölge* (small-area) ve *geniş bölge* (large-area) atlasları şeklinde düzenlenebilmektedir (Veith 2005: 517-518). Terimleri Türkiye Türkçesi örneğinde ele alacak olursak, söz gelimi Rumeli ağızlarını kapsayan bir ağız atlası *dar bölge*, Türkiye Türkçesi ağız bütünlüğünü kapsayan bir ağız atlası da *geniş bölge* ağız atlası olacaktır.

Ağız atlasları, *alan vurgulu* veya *nokta vurgulu* olarak da hazırlanabilmektedir. Bir ağız atlası düzenlenirken herhangi bir dil özelliği, yerleşim yerleri dikkate alınmaksızın genel bir bölge üzerinde gösterildiğinde *alan vurgulu*; aynı özellik yerleşim noktaları dikkate alınarak gösterilirse *nokta vurgulu* olacaktır (Veith 2005: 518-521).

Ağız atlaslarının yöntem bakımından bir farklılığı da *sembolik* olup olmamasıdır. Yani, ağız atlası üzerinde gösterilmek istenen bir veri doğrudan harita üzerine yazılabileceği gibi, çeşitli semboller aracılığı ile de gösterilebilir. Bu semboller, Δ, □, ○, ◇, | gibi geometrik şekiller ile renklerle ya da rakamlardan seçilebilirler.

Bilgisayarın son çeyrek yüzyıldaki gelişimine ve bilimsel çalışmalardaki etkisine bağlı olarak ağız atlaslarının sunuluşuna dair seçenekler de mevcuttur. Bunlardan ilki, geleneksel baskı yöntemlerinin kullanımıyla oluşturulan ağız atlaslarıdır. Ağız atlasları bu yöntemin yanı sıra interaktif ortamda da sunulabilir. Hatta ulaşılabilirliği kolaylaştırmak için internet üzerinden de yayımlanabilir.

Bütün dil bilimsel çalışmalarda olduğu gibi, dil atlasları da *eş zamanlı* ya da *art zamanlı* olarak da düzenlenebilir. Yine bunun gibi, dilin bugünkü durumunu gösteren dil atlasları düzenlenebileceği gibi, elde malzeme olmasına bağlı olarak, dilin daha önceki bir dönemini konu edinen atlaslar da oluşturulabilir. Daha da somutlaştırmak gerekirse, Eski Türkiye Türkçesinin eserlerinden hareketle *gibi – bigi* çekim edatının dil haritası tarihsel bir dönemi konu edindiğinden bu gibi haritalardan oluşturulan atlaslar tarihsel dil atlası özelliği taşıyacaktır². Doerfer'in *Zum Vokalismus Nichterster Silben in Altosmanischen Originaltexten* adlı eserinde vermiş olduğu 21 harita bu kapsamda değerlendirilebilir (1985: 104-124).

Dil özelliklerinin oluşmasında en önemli etkenlerden birinin etnolojik özellikler olmasından dolayı, söz konusu atlasların, diğer bir yönüyle de *etnografik* atlaslar olduğunu da unutmamak gerekmektedir.

Günümüze kadar gelen dil bilimi çalışmaları neticesinde, *İngilizce, Almanca, Fransızca, Flemenkçe, İtalyanca, Afrikaanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Macarca,*

² Meselâ: Macintosh, A. vd. (1986-1987) *A Linguistic Atlas of Late Mediaeval English*, 5 cilt., Aberdeen University Press.

Hintçe, İrlandaca, Litvanca, Moldovca, Lehçe, Protekizce, Romence, İskoçça, Slovence, Sırpça, İspanyolca, Ukraynca gibi pek çok dil ile *Slav, Roman* gibi dil ailelerinin ve *Avrupa ve Pasifik bölgesi* gibi dil bölgelerinin dil atlasları hazırlanmıştır³.

Türkçenin Ağız Atlas(lar)ı

Rus Türkolojisi, SSCB bünyesinde bulunan Türklerin dillerini bir yandan yazı dili temelinde gramer ve söz varlığı bakımından incelerken diğer taraftan da bu dillerin ağızlarını ve yazı dili hâline gelememiş başka diyalektleri de incelemeyi ilke edinmişti. SSCB döneminde çeşitli Türk diyalektlerinin ses, şekil ve söz varlığı özellikleri makale ve kitap düzeyinde ortaya konmuştu. Diyalektoloji üzerine verilen bu öneme bağlı olarak 1950 ile 1965 yılları arasında Bakü, Kazan, Bışkek gibi yerlerde *Voprosı Dialektologii Tyurkskih Yazıkov* başlıklı periyodik sempozyumlar düzenlenmiştir⁴.

Bu çalışmaların bir sonucu olarak, bir diyalektoloji atlası çalışması olarak, SSCB'deki Türk Dillerinin Dialektolojik Atlası (*Дialeктологический Атлас Тюркских Языков СССР*) adını taşıyan bir proje kurgulanmıştır (Kasatkin, 1998: 52). Hatta, bu projenin detayları ile ilgili ilk olarak Jirmunskiy bir yazı kaleme almıştır: *O Dialektologičeskom Atlase Tyurkskih Yazıkov Sovetskogo Soyuza* (Jirmunskiy, 1963: 3-19). Bu makaleden sonra, Rus Türkolojisinin en önde gelen simalarından Baskakov, Gadjiyeva, Pokrovskaya, Sevortyan bir araya gelerek “Sovyetler Birliği’ndeki Türk Dillerinin Diyalektoloji Atlasının Hazırlanması Üzerine” şeklinde Türkiye Türkçesine çevirebileceğimiz bir makale yayımlamışlardır⁵. Böylesine geniş çaplı ve önemli olan proje maalesef tamamlanma imkânı bulamamıştır⁶.

Ancak, Rus Türkolojisinin bu çabaları bir bakımdan güzel sonuçlar da vermiştir. Bu projenin belki de başlangıç aşaması olarak tasarlanan her bir lehçenin ayrı ayrı düzenlenecek olan diyalektoloji atlasları ortaya çıkmaya başlamıştır.

³ Detaylı liste için bk.: <http://www1.ku-eichstaett.de/SLF/EngluVglSW/OnOn-4.pdf>

⁴ *Voprosı Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, Baku, 1958.; *Voprosı Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, Kazan, 1960.; *Voprosı Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, Baku, 1963.; *Voprosı Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, Baku, 1966 ...gibi.

⁵ Baskakov, N. A., Gadjiyeva, N. Z., Pokrovskaya, L. A., Sevortyan, E. V. (1966) “O Podgotovke Dialektologičeskogo Atlasa Tyurkskih Yazıkov Sovetskogo Soyuza” *Voprosı Yazıkznaniya*, Cilt XV S. 3, s. 3-20.

⁶ Bu çalışmaların en yeni sonuçlarından birisi de geçtiğimiz yıl Anna V. Dıbo’nun redaktörlüğünde yayımlanan *Dialektı Tyurkskih Yazıkov: Oçerki* (Moskova, 2010) başlıklı kitaptır. Ön sözünden anlaşıldığına göre bu eser, 1967-1972 yılları arasında Yakut dilci E. İ. Ubryatova’nın başkanlığında yürütülen bir çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu projeye M. Ş. Şiraliyev, N. A. Baskakov, L. A. Pokrovskaya, A. A. Yuldaşev, Ş. Ş. Sarıbayev, K. M. Musayev U. B. Aliyev, S. A. Kalmıkova, D. G. Tumaşeva, E. A. Grunina gibi Türk diyalektolojisinin önemli isimleri, uzmanı oldukları Türk yazı dillerinin ağızları üzerine bölümler yazarak katkıda bulunmuşlardır.

Türkolojide, genelde ağız atlasına sahip Türk lehçeleri olarak Tatar Türkçesi (1989) ve Azerbaycan Türkçesi (1990) bilinmektedir⁷. En son olarak Başkurt Türkçesinin (2005) ve iki cilt hâlinde Yakut Türkçesinin (I. Fonetik 2004; II. Morfoloji ve Leksika 2010) ağız atlası yayımlanmıştır. Doerfer tarafından hazırlanan iki ciltlik *Lexik und Sprachgeographie des Chaldasch* adlı eser de Halaç Türkçesinin ağız atlası olarak sayılmalıdır (Wiesbaden, 1987).

Varlığını Özbekistan Nukus Devlet Pedagoji Üniversitesinin internet sayfasından öğrendiğimiz diyalekt atlası adını taşıyan bir çalışma da Karakalpak Türkçesine aittir: *Dialektologičeskiy Atlas Karakalpakskogo Yazıka*⁸. Urakbay Doslanov tarafından 1975 yılında hazırlandığı belirtilen bu atlas hakkında, yerli ve yabancı kütüphane kataloglarında yaptığımız taramalara rağmen maalesef herhangi bir bilgi edinemedik. Bu durumda, söz konusu atlasın hazırlanmasına rağmen basılma imkânı bulamadığından başka bir şey düşünmüyoruz.

Yukarıda belirttiğimiz ağız atlasına sahip Türk lehçeleri arasına Çuvaş Türkçesini de ilave etmeliyiz.

Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası

Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası (bundan sonra ÇTAA), Prof. Dr. Leonid Pavloviç SERGEYEV tarafından hazırlanmıştır. Hâlen İvan Yakovleviç Yakovlev Çuvaş Devlet Pedagoji Üniversitesi Çuvaş Filolojisi Fakültesi Çuvaş Dili Ana Bilim Dalında öğretim üyesi ve Çuvaş Diyalektoloji Laboratuvarının başkanı olan Sergeyev'in, Çuvaş ağızları üzerine ilk yayımı 1960 yılında Murgaş ağızının ana özelliklerini konu edinen çalışmasıdır. “Osnovnie Osobennosti Morgauşskogo Govora”⁹ başlığını taşıyan bu makalesinin yayımından günümüze kadar aralıksız olarak 50 yıldır Çuvaş Türkçesi üzerine çalışan Sergeyev, Çuvaş ağız araştırmaları alanının tartışmasız en önemli ismidir.

Çuvaş ağızları ile ilgili olarak yazarın çalışmalarından bazıları şunlardır:

Dialektologičeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka, [Çuvaş Dilinin Ağız Sözlüğü], Çeboksarı, 1968

Çıvaş Çıłhin Virinti Kalaşivšem [Çuvaş Dilinin Ağızları], Şupaşkar, 1968.

“Vokalizm Verhogo Dialekta [Yukarı Diyalektin Vokalizmi]” *Çuvaşskiy Yazık, Literatura i Fol'klor, Sbornik Statey*, V. I, s. 137-236. Çeboksarı: 1972.

“Konsonantizm Verhogo Dialekta Çuvaşskogo Yazıka [Çuvaş Dilinin Yukarı Diyalektinin Konsonantizmi]” *Çuvaşskiy Yazık, Literatura i Fol'klor, Sbornik Statey*, V. II, s. 39-125. Çeboksarı: 1973.

⁷ Boz tarafından ağız atlaslarını konu edinen bir yazıda (Boz 2008), Türk lehçelerinden sadece Azerbaycan ve Tatar Türkçelerinin ağız atlaslarının yayımlanmış olduğu bildirilmektedir. Bu bilgi üstteki paragraf doğrultusunda güncellenmelidir.

⁸ http://www.ndpi.uz/ru/content/ilm-fan/fan_doktorlari/#

⁹ *Materiali Po Çuvaşskoy Dialektologii*, Cilt I, s. 145-174. Çeboksarı, 1960.

“Grammatičeskie Osobennosti Verhogo Dialekta [Yukarı Diyalektin Gramatikal Özellikleri]”, *Çuvaşskiy Yazık, Literatura i Fol'klor, Sbornik Statey*, V. III, s. 21-112. Çeboksarı: 1974.

“Leksika Verhogo Dialekta Çuvaşskogo Yazıka [Çuvaş Dilinin Yukarı Diyalektinin Söz Varlığı]” *Çuvaşskiy Yazık, Literatura i Fol'klor, Sbornik Statey*, V. IV, s. 45-74. Çeboksarı: 1974.

Çıvaş Dialektologiyı: Vırenü Posobiyı [Çuvaş Diyalektolojisi: Ders Kitabı], Şupaşkar, 1992.

Dialektnaya Sistema Çuvaşskogo Yazıka [Çuvaş Dilinin Diyalekt Sistemi], Çeboksarı, 2007.

Sergeyev'in Çuvaş ağızlarının eş ve art zamanlı fonoloji, morfoloji, leksikolojisini konu edinen, makale ve kitap hâlinde yayımlanan çok sayıda çalışmasının yanı sıra bu alana en büyük katkılarından birisi de Çuvaşçanın ağız atlasıdır. Sergeyev'in hazırladığı ağız atlasının ilk adımı olarak 1963 yılında yazılan “Nekotorie Materialı dlya Dialektologičeskogo Atlasa Çuvaşskogo Yazıka [Çuvaş Dilinin Ağız Atlası İçin Bazı Materyaller]” başlıklı yazısını gösterebiliriz¹⁰. 1973 yılında, Türk ağız araştırmalarında en önemli merkezlerden birisi olan Bakü'de doktora çalışması olarak sunulan bu eser¹¹, o tarihten itibaren hazırlayıcısı tarafından sürekli geliştirilerek bugünkü şeklini almıştır¹². Belki de bu geliştirmenin de bir neticesi olarak, böylesine önemli bir eser ne yazık ki basılı olarak bilim dünyasının istifadesine sunulamamıştır¹³.

¹⁰ *Materialı po Çuvaşskoy Dialektologii*, Cilt II. s. 101-112, Çeboksarı, 1963.

¹¹ Sergeyev'in hazırladığı *Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası* üzerine, F. Zeynalov, T. Gadjiyev, M. Şiraliyev, F. Abdullayev, M. Nasırov, A. İsayev, R. Udler gibi akademisyenler mütalaalar hazırlamışlardır. Söz konusu mütalaalar Sergeyev'in 80. doğum yılı münasebeti ile onun adına hazırlanan kitapta yer almaktadırlar. (Artem'yeva vd. 2009: 32-38)

¹² *Dialektnaya Sistema Çuvaşskogo Yazıka. (Dialektologičeskij Atlas)* [Çuvaş Dilinin Ağız Sistemi [Ağız Atlası]. Filoloji Bilimleri Doktorluğu Tez Özeti (Avtoferat), Bakü, 1973. 43 sayfa. Yazarın Moskova'da savunduğu kandidatek tezi de Çuvaşistan'ın Urmarı ağızını konu edinmektedir: *Urmarskiy Govor Çuvaşskogo Yazıka* [Çuvaş Dilinin Urmarı Ağızı]. Filoloji Bilimleri Kandidatek Tez Özeti (Avtoferat), Moskova, 1964.

¹³ Eser basılamamış olmakla birlikte, yazar Çuvaş ağız atlasıyla ilgili olarak pek çok makale ve bildiri de sunmuştur: “Nekotorie Materialı dlya Dialektologičeskogo Atlasa Çuvaşskogo Yazıka”. *Materialı po Çuvaşskoy Dialektologii*, Cilt II. s. 101-112, Çeboksarı, 1963.; “Nekotorie Voprosı Lingvističeskoy Geografii Çuvaşskogo Yazıka”. *Uçenie Zapiski*, Cilt XXVIII, s. 130-141. Çeboksarı, 1964.; “İz Opıta Primeneniya Kartografičeskogo Metoda pri İzuçenii Dialektov Çuvaşskogo Yazıka”. *Pyatıe Soveşçanie po Voprosam Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, s. 17-19., Bakü, 1965.; “Materialı dlya Dialektologičeskogo Atlasa Çuvaşskogo Yazıka [Grammatičeskie İzoglossı]”. *Materialı po Çuvaşskoy Dialektologii*, Cilt III. s. 113-118, Çeboksarı, 1969.; “O Dialektologičeskom Atlase Çuvaşskogo Yazıka” *Sovetskaya Tyurkologiya*, Yıl: 1970, Sayı: 5.; “İz Opıta Sostavleniya ‘Dialektologičeskogo Atlasa Çuvaşskogo Yazıka’”. *Tezısı Dokladov i Soobşçeniy Soveşçaniya po Voprosam Dialektologii i İstorii Yazıka*. Moskova, 1971.; “Fonetičeskie Dialektne Razlıçiya v ‘Dialektologičeskom Atlase Çuvaşskogo Yazıka’”. *VII. Regional'naya Konferentsiya po Dialektologii Tyurkskih Yazıkov. Malovskie Çıeniya: Tezısı Dokladov i Soobşçeniy*, s. 80-82., Alma-Ata, 1973.; “O Lingvističeskom Landşaftı Territoriy Pozdney Kolonizatsii (Po Materialam II Toma ‘Dialektologičeskogo Atlasa Çuvaşskogo Yazıka’). *Vsesoyuznaya Tyurkologičeskaya Konferentsiya*.

Türk Dil Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Şükrü Haluk AKALIN'ın Çuvaşistandaki Türkoloji çalışmalarını yerinde görmek ve Türk Dil Kurumunun çalışmaları hakkında Çuvaş Türkologlara bilgi vermek üzere 4 Temmuz 2007 tarihinde Çeboksarı'yı ziyaret etmişti. Çuvaş Devlet Pedagoji Üniversitesinin Çuvaş Filolojisi Fakültesini ziyaret sırasında Prof. Dr. Leonid Pavloviç Sergeyev hazırlamış olduğu ağız atlasını kendisine göstermişti. Bunun üzerine bu önemli eserin Türk Dil Kurumunca basılmasının prensip kararına varılmıştı. Rusça ve Çuvaşça olan bu eserin Türkiye Türkçesi de eklenerek basıma hazırlanması işi tarafımıza tevdi edilmişti. Eserin basıma hazırlanmasına yönelik çalışmalarımız devam etmekte olup kısa bir süre içerisinde bu çalışmanın basıma hazır hâle geleceğini düşünüyoruz.

Türkolojisi çevrelerince uzunca bir süredir Türkiye Türkçesinin ağız atlasının hazırlanması üzerine tartışmalar sürmektedir. Hatta bu konu Sakarya'da üçüncüsü düzenlenen Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı'nın ana konusu olarak seçilmişti. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra Türkiye Türkçesi ağızları üzerine araştırmaların nicelik ve nitelik bakımından gösterdiği gelişme sonucunda artık Türkiye Türkçesinin ağız atlasının hazırlanmasına eskiye oranla daha fazla yaklaştığımızı söylemeliyiz. Biz de basıma hazırlamakta olduğumuz Çuvaş ağız atlasını, Türkiye Türkçesi ağız atlasına bir örneklik teşkil edebileceği ve basıma hazırlarken bu yazı neticesinde gelebilecek katkıları değerlendirebilmek düşüncesiyle bilim adamlarımızın dikkatine sunmayı düşündük¹⁴.

Sergeyev tarafından beş cilt olarak hazırlanan bu atlas, ağızların yayılımı bakımından üç bölüme ayrılmaktadır:

1. Çuvaşistan'daki Çuvaş Ağızları (3 cilt),
2. Tataristan'daki Çuvaş Ağızları (1 cilt),
3. Başkurdistan'daki Çuvaş Ağızları (1 cilt).

Çuvaş diyalekt bütünlüğü göz önüne alındığında atlasın bu şekilde hazırlanması gayet doğaldır. Zira, Çuvaş nüfusunun en yoğun olarak yaşadığı bölgeler anılan cumhuriyetlerdir. Bir sunuş yöntemi olarak, bu bölgeler tek bir haritada da verilebilirdi. Ancak alanın genişliği ve anılan coğrafyada kimi yerlerde Çuvaş yerleşiminin olmaması bu şekilde bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır¹⁵.

Sovetskaya Tyurkologiya i Razvitie Tyurkskih Yazıkov v SSSR: Tezısı Dokladov i Soobşçeniy. Alma-Ata, 1976.; "Çılhe Atlası". *Yalav*, No: 7, 1980.; "Dialektologičeskiy Atlas i Normalizatsiya Literaturnogo Yazıkı". *Tezısı IX Regional'noy Konferentsii po Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, Ufa, 1982.;

¹⁴ Leyla Karahan da Türkiye Türkçesinin ağız atlasını oluşturmada katkısı olabileceği düşüncesiyle Azerbaycan Türkçesinin ağız atlasını tanıtmıştır: Karahan, Leyla (1999) "Azerbaycan Diyalektoloji Atlası Hakkında". *Türk Dili*, S. 569, s.185-189.

¹⁵ 2002 yılında yapılan nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu'nda yaşayan Çuvaşların toplam sayısı 1.637.100'dür. Genel Çuvaş nüfusunun 889300'ü Çuvaşistan'da; 126500'ü Tataristan'da; 117300'ü Başkurdistan'da; 111300'ü Ul'yanovsk Oblastı'nda; 101400'ü de Samara Oblastı'nda yaşamaktadır. Rusya Federasyonu'nun anılan bölgeleri dışında yaşayan Çuvaşların sayıları da şu şekildedir: Tümen: 30200; Orenburg: 17200; Krasnoyarsk: 16900; Saratov: 16000; Moskova (şehir): 16000;

ÇUVAŞ TÜRKÇESİNİN AĞIZ ATLASI ÜZERİNE

Yöntem olarak ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı bölümlerinden oluşan atlasla toplam 721 harita vardır. Ağızlarının yayılımı ve dil özelliklerine göre haritaların dağılımı şöyledir:

	Ses Bilgisi	Şekil Bilgisi	Söz Varlığı	İzoglos Haritaları	Toplam	Yerleşim (köy, kasaba vs.)
Çuvaşistan	229	13+1 ¹⁶	152	14	422	198
Tataristan	68	-	100	-	168	82
Başkurdistan	67	7	131	-	131	57
GENEL TOPLAM	364	20+1	383	14	722	337

Çuvaş ağız atlasının baskıya hazırlanmasının yukarıda verilen haritaların sayılarından görüleceği üzere oldukça yoğun bir mesai gerektireceği ve baskıya hazırlama işinin daha programlı olması gerektiği düşüncesiyle, ilk aşamada Çuvaşistan Çuvaş ağızlarını, ikinci aşamada da Tataristan ve Başkurdistan Çuvaş ağızları hazırlamayı düşünüyoruz. Şu an ağız atlasının ilk aşaması olan Çuvaşistan Çuvaş ağız atlasının baskıya hazırlanma süreci devam etmektedir. Biz eldeki çalışmada, ilk aşama olarak planladığımız ve Çuvaş ağızlarının popülasyon bakımından en önemli kısmına sahip olan Çuvaşistan Çuvaş ağız atlasını tanıtacağız.

Çuvaşistan Çuvaş Ağız Atlası

Birinci bölüm olan Çuvaşistan Ağızlarının girişinde dil atlasının alt yapısını oluşturacak olan siyasi, tarihsel siyasi, etnografik, toponomik haritalarla çeşitli araştırmacılar tarafından sınırları çizilmiş ağız grubu haritaları vardır. Bu haritaların temaları ve sıralamaları şöyledir:

1. CİLT

1. Çuvaşistan siyasi haritası
2. Çuvaşistan'ın Çarlık dönemindeki siyasi haritası
3. G. İ. Komissarov tarafından çizilen Çuvaş etnografik haritası
4. N. İ. Borob'yev tarafından çizilen Çuvaş etnografik haritası
5. T. M. Matveyev tarafından çizilen Çuvaş ağızları haritası
6. V. G. Yegorov tarafından çizilen Çuvaş ağızları haritası
7. A. S. Kanyukova tarafından çizilen Çuvaş ağızları haritası
8. Leonid Pavloviç Sergeyev tarafından çizilen Çuvaş ağız haritası
9. Toponomik {-nar} unsuruyla kurulan Çuvaş köy adlarının grup haritası
10. Toponomik 'büyük' (mîn, aslî, pızık) unsuruyla kurulan Çuvaş köy adlarının haritası
11. Yer adlarının tek ya da iki isimli olup olmadığını gösteren harita

Kemerov: 15500; Hantı-Mansiskiy: 15300; Moskova (bölge): 12500; Sverdlovskiy: 11500 ...gibi (İvanov 2005: 266-267).

¹⁶ Bu harita, Genel Türkçe {-X)p} zarf-fil ekinin Çuvaş Türkçesi dengi {-SA} biçim biriminin geçmiş zaman işaretleme işlevinin ağızlardaki durumunu göstermeyi amaçlamaktadır. Şekil bilgisi kısmında ele alınması daha uygun olurdu.

I. SES BİLGİSİ

Ünlüler

/u/ ~ /o/ Ses Denkliği Haritaları

I-1. Harita: пуç /puş/ 'baş' kelimesinin söyleyişleri¹⁷

пуç /puş/ ~ पोç /poş/

I-2. Harita: ут- /ut/ 'adım atmak' kelimesinin söyleyişi

ут- /ut/ ~ от- /ot/

I-3. Harita: сурăх /surıh/ 'koyun' kelimesinin söyleyişi

сурăх /surıh/ ~ сорăх /sorıh/

I-4. Harita: укça /ukşa/ 'para' kelimesinin söyleyişi

укча /ukşa/ ~ окча /okşa/

I-5. Harita: хура /hura/ 'kara, siyah' kelimesinin söyleyişi

хура /hura/ ~ хора /hora/

I-6. Harita: уйран /uyran/ 'ayran' kelimesinin söyleyişi

уйран /uyran/ ~ ур'ан /ur'an/ ~ ойран /oyran/ ~ ор'ан /or'an/ ~ ор'ен' /or'en'/

I-7. Harita: ура /ura/ 'ayak' kelimesinin söyleyişi

ура /ura/ ~ ора /ora/

I-8. Harita: тутă /tudı/ 'tat' kelimesinin söyleyişi

тутă /tudı/ ~ тотă /todă/

I-9. Harita: пурнăç /purnış/ 'hayat, yaşam' kelimesinin söyleyişi

пурнăç /purnış/ ~ пурнăç /pornış/

I-10. Harita: хут /hut/ 'kâğıt' kelimesinin söyleyişi

хут /hut/ ~ хот /hot/

I-11. Harita: пут- /put/ 'batmak' kelimesinin söyleyişi

пут- /put/ ~ пот- /pot/

I-12. Harita: юл- /yul/ 'kalmak' kelimesinin söyleyişi

юл- /yul/ ~ йол- /yol/

I-13. Harita: уяр /uyar/ 'açık hava, bulutsuz hava' kelimesinin söyleyişi

уяр /uyar/ ~ ояр /oyar/

I-14. Harita: уба /uba/ 'ayı' kelimesinin söyleyişi

уба /uba/ ~ оба /oba/

I-15. Harita: вутă /vudı/ 'odun' kelimesinin söyleyişi

вутă /vudı/ ~ вотă /vodı/

I-16. Harita: мунча /munca/ 'banyo' kelimesinin söyleyişi

мунча /munca/ ~ мулча /mulca/ ~ монча /monca/ ~ молча /molca/

¹⁷ Bu makalede, IPA'da (International Phonetic Alphabet) <ʃ> ve Kiril esaslı Çuvaş alfabesinde <ç> harfiyle gösterilen diş eti - damak sesi (postalveolar) <ʃ> harfiyle; IPA'da <ʂ> ve Kiril esaslı Çuvaş alfabesinde <ш> harfiyle gösterilen üstdamaksıl (retroflex) ses <ʂ> harfiyle gösterilmişlerdir. Bu ünsüzlerin ötümlü biçimleri sırasıyla <j> ve <ɟ> işaretleri ile gösterilmişlerdir.

I-17. Harita: $\text{ĩ}^0, \text{ĩ}^0$ kısa ünlülerinin dudak uyumlarının izoglosu

/a/ ~ /e/ Ses Denkliği Haritaları

I-18. Harita: **сехет** /sehet/ 'saat' kelimesinin söylenişi

сехет /sehet/ ~ сахат /saħat/

I-19. Harita: **армути** /armuti/ 'pelin, akpelin' kelimesinin söylenişi

армути /armudi/ ~ эрём /erim/, эрёмүти /erimudi/ ~ шураpам /šurarım/ ~ сапарпи /sabarbi/, сапарви /sabarvi/ ~ шăшлă корăк /šišli ƙorıƙ/ ~ шăшлă вути /šišli vuti/

I-20. Harita: **çемçe** /šemje/ 'yumuşak' kelimesinin söylenişi

çемçe /šemje/ ~ çамча /šamja/

I-21. Harita: **эмел** /emel/ 'ilaç' kelimesinin söylenişi

эмел /emel/ ~ амал' /amal'/ ~ амал /amal/ ~ им-çам /im-jam/

I-22. Harita: **çаклат-** /šaƙlat/ 'tutunmak, takılmak' kelimesinin söylenişi

çаклат- /šaƙlat/ ~ çеклет- /šeklet/

I-23. Harita: **кавле-** /ƙavle/ 'çiğnemek' kelimesinin söylenişi

кавле- /ƙavle/ ~ кавл'а- /ƙavl'a/ ~ кевле- /keve/

I-24. Harita: **каллек** /ƙalleh/ 'yeniden, yine; tekrar' kelimesinin söylenişi

каллек /ƙalleh/ ~ каллах /ƙallaħ/ ~ кал'л'ах /ƙal'l'aħ/

I-25. Harita: **çиелте** /šiyelde/ 'üstte, yukarıda' kelimesinin söylenişi

çиелте /šiyelde/ ~ çелте /šelde/ ~ çийалта /šiyalda/ ~ çалта /šalda/

/a/ ~ /ĩ/ Ses Denkliği Haritaları

I-26. Harita: **айак** /ayaƙ/ 'yan, taraf, kenar' kelimesinin söylenişi

айăк /ayıƙ/ ~ аяк /ayaƙ/ ~ айă /ayġi/

I-27. Harita: **валашка** /valaška/ 'tekne' kelimesinin söylenişi

валашка /valaška/ ~ вăлашка /vılaška/ ~ волашка /volaška/ ~ вулашка /vulaška/

I-28. Harita: **вăлча** /vılca/ 'havvar' kelimesinin söylenişi

вăлчă /vılci/ ~ вăлча /vılca/

I-29. Harita: **çура** /šura/ 'yavru' kelimesinin söylenişi

çура /šura/ ~ çурă /šuri/ ~ çăвăр /šivır/ ~ çүрĕ /šüri/

I-30. Harita: **тата** /tada/ 'daha; ve' kelimesinin söylenişi

тата /tada/ ~ тăта /tıda/

I-31. Harita: **варинкке** /varinkke/ 'huni' kelimesinin söylenişi

варинкке /varinkke/ ~ вăран'кка /vıran'ƙka/ ~ воранкка /voraŋƙka/, вор'анкка /vor'anƙka/, варинкке /vorinkke/ ~ варинкка /varinƙka/ ~ варанкка /varaŋƙka/

/a/ ~ /ĩ/ Ses Denkliği Haritaları

I-32. Harita: **калак** /ƙalaƙ/ 'kürek' kelimesinin söylenişi

калак /ƙalaƙ/ ~ калик /ƙalik/ ~ калек /ƙalek/

I-33. Harita: **пăртак** /părdaƙ/ 'biraz' kelimesinin söylenişi

пăртак /părdaƙ/ ~ пăртик /părdik/ ~ пăт'ăрт /păd'art/

I-34. Harita: **йысна** /yısna/ 'enişte' kelimesinin söylenişi

йысна /yısna/ ~ исна /isna/ ~ йăсна /yısna/ ~ исни /isni/ ~ йысни /yısni/

/ĩ/ ~ /ĩ/ Ses Denkliği Haritaları

I-35. Harita: вѣркѣч /vîrgîç/ 'demirci körüğü' kelimesinin söylenişi
вѣркѣч /vîrgîç/ ~ вѣркѣчѣ /vîrgîçî/ ~ вѣркѣч /vîrgîş/ ~ вѣркѣч /vîrgîç/

I-36. Harita: кѣткѣ /kîtkî/ 'karınca' kelimesinin söylenişi
кѣткѣ /kîtkî/ ~ кѣткѣ /kîtkî/

I-37. Harita: мѣкѣль /mîgîl/ 'kozalak; yumru' kelimesinin söylenişi
мѣкѣль /mîgîl/ ~ мѣкѣль /mîkîl/ ~ мѣкѣль /mîkîl/ ~ мѣкѣль /mîgîl/ ~ шишкѣ /šiškî/

I-38. Harita: кѣсье /kēs'ye/ 'cep' kelimesinin söylenişi
кѣсье /kîsyē/ ~ кѣсье /kîsse/ ~ кѣсье /kîsyē/ ~ кѣсье /kîsyā/ ~ кѣсье /kîsiya/

I-39. Harita: вѣсем /vēzem/ 'onlar' kelimesinin söylenişi
вѣсем /vîzem/ ~ вѣсем /vîzem/ ~ вѣлсам /vîlzam/ ~ вѣсам /vîzam/ ~ вѣсам /vîzam/ ~
узем /uzem/

I-40. Harita: чѣрка /çirga/ 'sarmak, sarmalamak; paket yapmak' kelimesinin söylenişi
чѣрка /çîrga/ ~ чѣрке /şîrge/ ~ чѣрке /şîrge/

/î/ ~ /i/ Ses Denklîği Haritaları

I-41. Harita: сиен /siyen/ 'zarar, ziyan' kelimesinin söylenişi
сийен /siyen/ ~ сѣйан /sîyan/

I-42. Harita: кавѣн /kavîn/ 'kabak, bal kabağı' kelimesinin söylenişi
кавѣн /kavîn/ ~ кавин /kavin/ ~ мѣн хѣяр /mîn hîyar/ ~ тын /tın/ ~ капак /kabak/

I-43. Harita: кашни /kaşni/ 'her' kelimesinin söylenişi
кашни /kaşni/ ~ кашнѣ /kaşnî/

/u/ ~ /î/ Ses Denklîği Haritaları

I-44. Harita: хѣлха /hîlha/ 'kulak' kelimesinin söylenişi
хѣлха /hîlha/ ~ хулха /hulha/ ~ холха /holha/ ~ ху^oлха /hûlha/ ~ хѣ^oлхо /hî^olho/

I-45. Harita: мѣй /mîy/ 'boyun' kelimesinin söylenişi
мѣй /mîy/ ~ муй /muy/ ~ мѣй /mîy/

I-46. Harita: урам /uram/ 'sokak' kelimesinin söylenişi
урам /uram/ ~ әрам /îram/ ~ орам /oram/

I-47. Harita: çумѣр /şumîr/ 'yağmur' kelimesinin söylenişi
çумѣр /şumîr/ ~ çомѣр /şomîr/ ~ çăмѣр /şîmîr/

I-48. Harita: улѣх- /ulîh/ '(yukarı) çıkmak' kelimesinin söylenişi
улѣх- /ulîh/ ~ ух- /uh/ ~ әлѣх- /îlîh/ ~ хѣнар- /hîbar/

I-49. Harita: вупѣр /vubîr/ 'kötü ruh'¹⁸ kelimesinin söylenişi
вупѣр /vubîr/ ~ вѣпѣр /vîbîr/ ~ лѣпѣр /lîbîr/ ~ лопѣр /lobîr/ ~ вопѣр /vobîr/

I-50. Harita: мѣка /mîga/ '(bıçak vs.) kör, küt' kelimesinin söylenişi
мѣка /mîga/ ~ мока /moğa/ ~ мука /muğa/ ~ мѣ^oко /mî^ogo/

I-51. Harita: çумла- /şumla/ 'ayıklamak' kelimesinin söylenişi
çумла- /şumla/ ~ çомла- /şomla/ ~ çăмла- /şîmla/ ~ çă^oмло- /şî^omlo/ ~ çу^oмла-
/şûmla/

I-52. Harita: тумла- /tumla/ 'damlamak' kelimesinin söylenişi

¹⁸ Geceleri ortaya çıkan ve insanları rüyada boğan kötü ruh (Bayram 2010: 47)

ÇUVAŞ TÜRKÇESİNİN AĞIZ ATLASI ÜZERİNE

тумла- /tumla/ ~ томла- /tomla/ ~ тӓмла- /tīmla/ ~ тӓ^омло- /tī^оmlo/

I-53. Harita: унашкал /unaşkal/ 'onun gibi' kelimesinin söylenişi

унашкал /unaşkal/ ~ онашкал //onaşkal/ ~ ӓнашкал /īnaşkal/ ~ у^онашкал /ūnaşkal/ ~
çavān pek /şavīn bek/, ун pek /un bek/

I-54. Harita: ӓман /īman/ 'solucan' kelimesinin söylenişi

ӓман /īman/ ~ уман /uman/ ~ оман /oman/ ~ ӓ^омон /tī^оmon/ ~ манӓ /manī/, мамӓ
/mamī/ ~ ӓ^оман /tī^оman/

I-55. Harita: ҫум /şum/ 'yabancı ot' kelimesinin söylenişi

ҫум /şum/ ~ ҫом /şom/ ~ ҫӓм /şīm/

I-56. Harita: вучах /vucaħ/ 'ocak' kelimesinin söylenişi

вучах /vucaħ/ ~ вӓчах /vīcaħ/ ~ вочах /vocaħ/ ~ вычах /vıcaħ/

/e/ ~ /ī/ Ses Denklіği Haritaları

I-57. Harita: ӓнсе /ēnse/ 'ense' kelimesinin söylenişi

ӓнсе /īnze/ ~ енсе /enze/ ~ инсе /inze/

I-58. Harita: тӓнӓл /tīnīl/ 'dingil' kelimesinin söylenişi

тӓнӓл /tīnīl/ ~ тенӓл /tenel/ ~ тӓнӓл /tīnel/

I-59. Harita: кисӓп /kisīp/ 'havan eli' kelimesinin söylenişi

кисӓп /kisīp/ ~ кисеп /kisep/ ~ кисип /kisip/

I-60. Harita: йӓлме /yīlme/ 'karaağaç' kelimesinin söylenişi

йӓлме /yīlme/ ~ йӓмле /yīmle/ ~ йелме /yelme/

/e/ ~ /ī/ Ses Denklіği Haritaları

I-61. Harita: ӓпир /ebir/ 'biz', эсир /ezir/ 'siz' kelimesinin söylenişi

ӓпир /ebir/, эсир /ezir/ ~ ӓпӓр /ebīr/, эсӓр /ezīr/ ~ пер /per/, сер /ser/ ~ ипир /ibir/,
исир /izir/

I-62. Harita: йӓтем /yīdem/ 'harman' kelimesinin söylenişi

йӓтем /yīdem/ ~ итем /idem/

I-63. Harita: сенӓк /senīk/ 'çatal; yaban' kelimesinin söylenişi

сенӓк /senīk/ ~ сеник /senik/ ~ сенкӓ /sengī/

I-64. Harita: пӓчӓккӓ /pīçīkkī/ 'küçük (nesne)' kelimesinin söylenişi

пӓчӓккӓ /pīçīkkī/ ~ пӓчиккӓ /pīçīkkī/

/i/ ~ /ī/ Ses Denklіği Haritaları

I-65. Harita: йывӓҫ /yivīş/ 'ağaç' kelimesinin söylenişi

йывӓҫ /yivīş/ ~ йӓвӓҫ /yīvīş/ ~ йивӓҫ /yivīş/ ~ йӓҫ /yūş/

I-66. Harita: ыйт- /iyt/ 'sormak, istemek' kelimesinin söylenişi

ыйт- /iyt/ ~ ыт- /īt/ ~ ит- /it/ ~ илт- /ilt/ ~ ийт /iyt/ ~ ет- /et/

I-67. Harita: иш- /iş/ 'yüzmek' kelimesinin söylenişi

иш- /iş/ ~ ыш- /īş/

I-68. Harita: ытла /ītla/ '(haddinden) fazla, çok' kelimesinin söylenişi

ытла /ītla/ ~ итла /itla/

I-69. Harita: йыш /yīş/ 'topluluk' kelimesinin söylenişi

йыш /yīş/ ~ йиш /yiş/ ~ йӓш /yīş/ ~ йуш /yuş/

I-70. Harita: пиџиххи /pijɪhhi/ 'kemer, kuşak' kelimesinin söylenişi
пиџиххи /pijɪhhi/, пиџхи /piʃhi/ ~ пиџаххи /pijahhi/, пиџыххи /pijɪhhi/ ~ пиџџи /piʃʃi/
~ пиџикки /pijɪkki/ ~ пӓяска /pɛyaska/

/i/ ~ /ɪ/ Ses Denkliği Haritaları

I-71. Harita: пирӓн /piɾɪn/ 'bizim' kelimesinin söylenişi

пирӓн /piɾɪn/ ~ пирӓн /piɾɪn/ ~ перӓн /peɾɪn/, перн /pern/

I-72. Harita: кирлӓ /kirli/ 'gerekli' kelimesinin söylenişi

кирлӓ /kirli/ ~ кирлӓ /kirli/ ~ керлӓ /kerli/

I-73. Harita: атте /atte/ 'baba' kelimesinin söylenişi

атте /atte/ ~ атти /atti/ ~ ати /adi/ ~ аттей /attey/ ~ ат'т'о /at't'o/

/u (o)/ ~ /a/ Ses Denkliği Haritaları

I-74. Harita: сунтал /sundal/ 'örs' kelimesinin söylenişi

сунтал /sundal/ ~ сонтал /sondal/ ~ сантал /sandal/ ~ сонтол /sondol/

I-75. Harita: вула- /vula/ 'okumak' kelimesinin söylenişi

вула- /vula/ ~ вола- /vola/ ~ вала- /vala/

I-76. Harita: саппун /sappun/ 'önlük' kelimesinin söylenişi

саппун /sappun/ ~ саппан /sappan/ ~ саппон /sappon/

I-77. Harita: курпун /kurbun/ 'kambur' kelimesinin söylenişi

курпун /kurbun/ ~ корпун /korbun/

/u (o)/ ~ /ü/ Ses Denkliği Haritaları

I-78. Harita: пӓрне /pürne/ 'parmak' kelimesinin söylenişi

пӓрне /pürne/ ~ пурне /purne/ ~ порна /porna/ ~ порне /porne/

I-79. Harita: путек /pudek/ 'kuzu' kelimesinin söylenişi

путек /pudek/ ~ путяк /putyaq/ ~ пытак /pıtyaq/ ~ потяк /pötyaq/ ~ питек /pidek/ ~
пӓтек /pidek/ ~ пытек /pıdek/

I-80. Harita: путене /pudene/ 'bıldırın' kelimesinin söylenişi

путене /pudene/ ~ пӓтене /püdene/ ~ пут'ана /pud'ana/ ~ пот'ана /pod'ana/ ~ потене
/podene/

I-81. Harita: ула- /ula/ 'ulumak' kelimesinin söylenişi

ула /ula/ ~ ўла /üla/ ~ ул'а /ul'a/

I-82. Harita: упален- /ubalen/ 'sürünerek gitmek' kelimesinin söylenişi

упален- /ubalen/ ~ үпелен- /übelen/ ~ упал'ан- /ubal'an/ ~ опал'ан- /obal'an/ ~
опален- /obalen/

/u/ ~ /iv/, /iṽ/, /iv̥/, /iv̩/ Ses Denkliği Haritaları

I-83. Harita: шыв /ʃiv/ 'su' kelimesinin söylenişi

шыв /ʃiv/ ~ шу /ʃu/

I-84. Harita: ывӓл /iṽl/ 'oğul' kelimesinin söylenişi

ывӓл /iṽl/ ~ ӓвӓл /iṽl/ ~ увӓл /iṽl/ ~ ул /ul/

I-85. Harita: ӓвӓс /iṽs/ 'akça kavak' kelimesinin söylenişi

ӓвӓс /iṽs/ ~ вус /vus/ ~ ус /us/ ~ выс /vis/

I-86. Harita: сывла- /sivla/ 'soluk almak' kelimesinin söylenişi

ÇUVAŞ TÜRKÇESİNİN AĞIZ ATLASI ÜZERİNE

сывла /sɪvla/ ~ сүл'л'а /sul'l'a/ ~ сүле /süle/

I-87. Harita: cāvāc /sɪvɪs/ 'kıskaç' kelimesinin söylenişi

cāvāc /sɪvɪs/ ~ сус /sus/

I-88. Harita: çyväx /ʃɪvɪx/ 'yakın' kelimesinin söylenişi

çyväx /ʃɪvɪx/ ~ çyx /ʃux/

I-89. Harita: çyväp- /ʃɪvɪr/ 'uyumak' kelimesinin söylenişi

çyväp- /ʃɪvɪr/ ~ çāvāp- /ʃɪvɪr/ ~ çuvāp- /ʃuvɪr/ ~ çyp- /ʃur/

I-90. Harita: āvā /ɪvɪ/ 'kav' kelimesinin söylenişi

āvā /ɪvɪ/ ~ āv /ɪv/ ~ by /vu/ ~ y /u/

I-91. Harita: xyväx /ɣɪvɪx/ 'kepek' kelimesinin söylenişi

xyväx /ɣɪvɪx/ ~ xyвлāx /ɣɪvlɪx/, хылāx /ɣɪlɪx/ ~ xāvāx /ɣɪvɪx/ ~ xyx /ɣux/

I-92. Harita: ыvāç /ɪvɪʃ/ 'avuç' kelimesinin söylenişi

ыvāç /ɪvɪʃ/ ~ yçā /ujɪ/

I-93. Harita: šāvāç /ʃɪvɪʃ/ 'sac' kelimesinin söylenişi

šāvāç /ʃɪvɪʃ/ ~ шуç /ʃuʃ/, шоç /ʃoʃ/

I-94. Harita: ыvāt- /ɪvɪt/ 'atmak, fırlatmak' kelimesinin söylenişi

ыvāt- /ɪvɪt/ ~ yt- /ut/ ~ āvāt- /ɪvɪt/

I-95. Harita: сывал- /sɪval/ 'sağalmak' kelimesinin söylenişi

сывал- /sɪval/ ~ cāvāval- /sɪval/ ~ соал- /soal/ ~ сал- /sal/

/ɪva/ ~ /oˆa/ Ses Denklığı Haritaları

I-96. Harita: kāvākal /kɪvāgal/ 'ördek' kelimesinin söylenişi

kāvākal /kɪvāgal/ ~ коакал /koagal/ ~ каакал /kaagal/

I-97. Harita: kāvāk /kɪvāk/ 'mavi' kelimesinin söylenişi

kāvāk /kɪvāk/ ~ коак /koak/ ~ каак /kaak/

I-98. Harita: kāvār /kɪvār/ 'kor' kelimesinin söylenişi

kāvār /kɪvār/ ~ коар /koar/ ~ каар /kaar/

I-99. Harita: kāvāpa /kɪvāpa/ 'göbek' kelimesinin söylenişi

kāvāpa /kɪvāpa/ ~ kālāpa /kɪlāpa/, клапа /klāpa/ ~ коапа /koaba/ ~ коопа /kooba/

/ü/ ~ /ĩ (ĩ°)/ Ses Denklığı Haritaları

I-100. Harita: ücēp /üzɪr/ 'sarhoş' kelimesinin söylenişi

ücēp /üzɪr/ ~ üccēp /üssɪr/ ~ ě°ccē°p /ĩ°ssɪ°r/

I-101. Harita: күкерт /kügɪrt/ 'kükürt' kelimesinin söylenişi

күкерт /kügɪrt/ ~ кёкерт /kügɪrt/ ~ тёкерт /tügɪrt/

I-102. Harita: үслөк /üslɪk/ 'öksürük' kelimesinin söylenişi

үслөк /üslɪk/ ~ ě°слөк /üslɪ°k/

I-103. Harita: пёркен- /pɪrgen-/ 'bürünmek' kelimesinin söylenişi

пёркен- /pɪrgen/ ~ пүркен- /pürgen/ ~ пё°ркен- /pĩ°rgen/

/ɪve/ ~ /öˆe/ Ses Denklığı Haritaları

I-104. Harita: йёвен /yɪven/ 'gem' kelimesinin söylenişi

йёвен /yɪven/ ~ йöен /yöen/

/ü/ ~ /İve/ Ses Denklîği Haritaları

I-105. Harita: нүр /pür/ 'irin' kelimesinin söylenişi

нүр /pür/ ~ пөвөр /p'vür/

/ı/ ~ /a/ Ses Denklîği Haritaları

I-106. Harita: май /mıy/ 'boyun' kelimesinin söylenişi

май /mıy/ ~ муй /muy/ ~ мый /mıy/

I-107. Harita: майрака /mıyrağa/ 'boynuz' kelimesinin söylenişi

майрака /mıyrağa/ ~ мыр'ака /mır'aga/ ~ мур'ака /mur'aga/

I-108. Harita: йыхәр- /yıḡır/ 'çağırmaq' kelimesinin söylenişi

йыхәр- /yıḡır/ ~ йăхәр- /yĩḡır/

I-109. Harita: йышăн- /yĩḡın/ 'kaplamak, tutmak, işgal etmek; kabul etmek' kelimesinin söylenişi

йышăн- /yĩḡın/ ~ йăшăн- /yĩḡın/

I-110. Harita: йытă /yɪdɪ/ 'it, köpek' kelimesinin söylenişi

йытă /yɪdɪ/ ~ йăтă /yĩdɪ/ ~ итă /idɪ/ ~ анчăк /ancɪḡ/

I-111. Harita: йывăр /yɪvır/ 'ağır' kelimesinin söylenişi

йывăр /yɪvır/ ~ йăвăр /yĩvır/ ~ йурă /yurɪ/

I-112. Harita: майăр /mıyır/ 'findık' kelimesinin söylenişi

майăр /mıyır/ ~ мыйăр /mıyır/ ~ муйрă /muyrı/

I-113. Harita: хылчăк /ḡılçɪḡ/ 'kılçık' kelimesinin söylenişi

хыл'чăк /ḡıl'çɪḡ/ ~ хăл'чăк /ḡıl'çɪḡ/ ~ хělчĕк /ḡılçɪḡ/

I-114. Harita: кăшла- /ḡıḡla/ 'kemirmek' kelimesinin söylenişi

кăшла- /ḡıḡla/ ~ кышла- /ḡıḡla/ ~ хышла- /ḡıḡla/

I-115. Harita: утă /udɪ/ 'ot' kelimesinin söylenişi

утă /udɪ/ ~ вутă /vudɪ/ ~ вытă /vɪdɪ/ ~ äвтă /ĩvdɪ/, ывтă /ıvdɪ/

/ı/ ~ /u/ Ses Denklîği Haritaları

I-116. Harita: пыр- /pır/ 'gitmek, gelmek' kelimesinin söylenişi

пыр- /pır/ ~ пур- /pur/

I-117. Harita: выр- /vır/ 'biçmek' kelimesinin söylenişi

выр- /vır/ ~ вур- /pur/

I-118. Harita: пысăк /pɪzɪḡ/ 'büyük' kelimesinin söylenişi

пысăк /pɪzɪḡ/ ~ пусăк /puzɪḡ/

I-119. Harita: пытар- /pɪdar/ 'saklamak' kelimesinin söylenişi

пытар- /pɪdar/ ~ путар- /pudar/

I-120. Harita: кăрка /ḡırḡḡa/ 'hindi' kelimesinin söylenişi

кăрка /ḡırḡḡa/ ~ кă'рка /ḡı'ḡḡo/ ~ пуркка /purḡḡa/ ~ куркка /ḡurḡḡa/ ~ пырка /pırḡḡa/

I-121. Harita: вырăс /vırıs/ 'Rus' kelimesinin söylenişi

вырăс /vırıs/ ~ вурăс /vurıs/

Ünlü Düşmesi

I-122. Harita: **варала-** /varala/ 'kirletmek, bulaştırmak' kelimesinin söylenişi
варала- /varala/ ~ варла- /varla/ ~ лапӑрта- /labirda/

2. CİLT

Ünsüzler

/k/ ~ /kk/ Ses Denkliliği

I-123. Harita: **кӑкӑр** /kɨgɨr/ 'göğüs' kelimesinin söylenişi

кӑкӑр /kɨgɨr/ ~ кӑккӑр /kɨkɨkɨr/

I-124. Harita: **кукӑль** /kuɨɨl/ 'börek' kelimesinin söylenişi

кукӑль /kuɨɨl/, кокӑль /koɨɨl/ ~ куккӑль /kuɨkɨkɨl/, коккӑль /koɨkɨkɨl/

I-125. Harita: **кукӑр** /kuɨgɨr/ 'eğik, çarpık' kelimesinin söylenişi

кукӑр /kuɨgɨr/, кокӑр /koɨgɨr/ ~ куккӑр /kuɨkɨkɨr/, коккӑр /koɨkɨkɨr/

I-126. Harita: **çекӑл** /ʃegɨl/ 'çengel, kanca' kelimesinin söylenişi

çекӑл /ʃegɨl/ ~ çеккӑл /ʃekkɨl/ ~ çеклӑ /ʃeklɨ/ ~ çаклӑ /ʃakɨl/

I-127. Harita: **çӑкӑр** /ʃɨgɨr/ 'ekmek' kelimesinin söylenişi

çӑкӑр /ʃɨgɨr/ ~ çӑккӑр /ʃɨkɨkɨr/

I-128. Harita: **черкке** /çerkke/ 'kadeh' kelimesinin söylenişi

черкке /çerkke/ ~ черке /çerge/

I-129. Harita: **кӑренке** /kɨreŋge/ 'libre' kelimesinin söylenişi

кӑренке /kɨreŋge/, кӑрепенке /kɨrebenge/, кӑрепенкӑ /kɨrebengɨ/ ~ кӑренкке /kɨrenkke/

/t/ ~ /tt/ Ses Denkliliği

I-130. Harita: **тутӑр** /tudɨr/ 'baş örtüsü' kelimesinin söylenişi

тутӑр /tudɨr/, тотӑр /todɨr/ ~ туттӑр /tuttɨr/, тоттӑр /tottɨr/

I-131. Harita: **витӑр** /vidɨr/ 'içinden' kelimesinin söylenişi

витӑр /vidɨr/ ~ виттӑр /vittɨr/

/m/ ~ /mm/ Ses Denkliliği

I-132. Harita: **нумай** /numay/ 'çok' kelimesinin söylenişi

нумай /numay/, нӑмай /nɨmay/, номай /nomay/ ~ нуммай /nummay/

/r/ ~ /rr/ Ses Denkliliği

I-133. Harita: **пӑри** /pɨri/ 'karabuğday' kelimesinin söylenişi

пӑри /pɨri/ ~ пӑрри /pɨrri/

/ʃ/ ~ /ʃʃ/ Ses Denkliliği

I-134. Harita: **кӑççe** /kɨʃʃe/ 'keçe' kelimesinin söylenişi

кӑççe /kɨʃʃe/ ~ кӑçе /kɨʃe/

/l/ ~ /l'l/ Ses Denkliliği

I-135. Harita: **кул'ан-** /kul'an/ 'üzülmek, tasalanmak' kelimesinin söylenişi

кул'ан- /kul'an/ ~ кул'л'ан- /kul'l'an/, коп'л'ан- /kol'l'an/ ~ куйлан- /kuylan/

/v/ ~ /l/ Ses Denkliliği

I-136. Harita: **автан** /avdan/ 'horoz' kelimesinin söylenişi

автан /avdan/ ~ алтан /aldan/ ~ атан /adan/

I-137. Harita: кăвапа /qıvaba/ 'göbek' kelimesinin söylenişi

кăлапа /qılaba/ ~ коапа /qoaba/ ~ кăвапа /qıvaba/

I-138. Harita: кёлер- /kilet/ 'çamaşırı suya yatırmak' kelimesinin söylenişi

кивер- /kiver/ ~ кёлер- /kilet/

/v/ ~ /n/ Ses Denkligi

I-139. Harita: чана /çana/ 'küçük karga' kelimesinin söylenişi

чавка /çavğa/ ~ чанка /çangä/ ~ чана /çana/

/v/ ~ /m/ Ses Denkligi

I-140. Harita: вăкăр /vıgır/ 'öküz' kelimesinin söylenişi

мăкăр /mıgır/ ~ вăкăр /vıgır/

I-141. Harita: малта /malda/ 'önde; öcn tarafta' kelimesinin söylenişi

валта /valda/ ~ малта /malda/

I-142. Harita: хёве чик- /hıve cik/ 'koynuna sokmak' kelimesinin söylenişi

хүме чик- /hüme çik/ ~ хёве чик- /hıve çik/

I-143. Harita: месерле /mezerle/ 'sırtüstü' kelimesinin söylenişi

весерле /vezerle/ ~ месерле /mezerle/

/p/ ~ /v/ Ses Denkligi

I-144. Harita: вăчăра /vıçıra/ 'zincir' kelimesinin söylenişi

пăчăра /pıçıra/ ~ пăлчăра /pılçıra/, вăлчăра /vılçıra/ ~ сăнчăр /sıncır/ ~ вăчăра /vıçıra/

/k/ ~ /h/ Ses Denkligi

I-145. Harita: сăхман /sıhman/ 'kaftan' kelimesinin söylenişi

сăкман /sıkman/ ~ сăхман /sıhman/

I-146. Harita: хăшĕ /hıjı/ 'hangisi' kelimesinin söylenişi

хăшĕ /hıjı/, хăш /hıs/ ~ кăшĕ /qıjı/, кёшĕ /kıjı/, кёш /kıs/

I-147. Harita: хăсан /hıjan/ 'ne zaman' kelimesinin söylenişi

хăнча /hınca/ ~ кăсан /qıjan/, қсон /kşon/ ~ хăсан /hıjan/

I-148. Harita: ерех /ereh/ 'ıçki; vodka' kelimesinin söylenişi

ерек /erek/ ~ ереке /erege/ ~ ерех /ereh/

I-149. Harita: айук /ayuq/ 'yok, değil' kelimesinin söylenişi

айух /ayuḥ/ ~ айук /ayuq/

/l/ ~ /y/ Ses Denkligi

I-150. Harita: лeç- /leş/ 'götürmek' kelimesinin söylenişi

йеç /yeş/ ~ лeç /leş/

/l/ ~ /n/ Ses Denkligi

I-151. Harita: кинeми /kinemi/ 'yenge' kelimesinin söylenişi

кинeми /kinemi/, кинeмeй /kinemey/ ~ килeми /kinemi/, килeмeй /kinemey/ ~ инкe /inge/ ~ ват инкe /vad inge/

/m/ ~ /n/ Ses Denkligi

I-152. Harita: хăнкăла /hîngîla/ 'tahta kurusu' kelimesinin söylenişi
хăнкăла /hîngîla/, хăнкла /hînkla/, хăнтăла /hîndîla/ ~ хăмăтла /hîmîtla/ ~
хăмăртла /hîmîrtla/

I-153. Harita: йăнăш /yîniş/ 'yanlış' kelimesinin söylenişi
йумăш /yumîş/, йомăш /yomîş/ ~ йăнăш /yınış/

I-154. Harita: шăмă /šimî/ 'kemik' kelimesinin söylenişi
шăмă /šimî/ ~ шăнă /šini/

I-155. Harita: миме /mime/ 'beyin' kelimesinin söylenişi
миме /mime/ ~ ниме /nime/

I-156. Harita: пĕремĕк /pîremîk/ 'kurabiye' kelimesinin söylenişi
пĕренĕк /pîrenîk/ ~ пĕренкĕ /pîrengî/ ~ пĕремĕк /pîremîk/

I-157. Harita: çăм /šim/ 'yün' kelimesinin söylenişi
çăн /šin/ ~ çăм /šim/

I-158. Harita: сулхăн /sulhîn/ 'serin, soğuk' kelimesinin söylenişi
сулхăн /sulhîn/, сухăн /suḥîn/, солхăн /solhîn/ ~ сулхăм /sulhîm/, сухăм /suḥîm/,
сохăм /soḥîm/

I-159. Harita: ылтăн /iltîn/ 'altın' kelimesinin söylenişi
ылтăн /iltîn/, ылтăн /iltîn/ ~ ылтăм /iltîm/

I-160. Harita: тăм /tîm/ 'don' kelimesinin söylenişi
тăн /tîn/ ~ тăм /tîm/

I-161. Harita: хулăн /ḥulîn/ 'kalın' kelimesinin söylenişi
хулăн /ḥulîn/, холăн /ḥolîn/ ~ хулăм /ḥulîm/ ~ холăм /ḥolîm/

I-162. Harita: нимĕр /nimîr/ 'bir tür nişastalı tatlı, kisel' kelimesinin söylenişi
нимĕр /nimîr/ ~ кĕсел /kîzel/ ~ нимĕр /nimîr/

/p/ ~ /k/ Ses Denklîği

I-163. Harita: аппа /appa/ 'abla' kelimesinin söylenişi
акка /aḳḳa/ ~ акай /aḳay/ ~ аки /agi/ ~ эки /ekki/ ~ аппа /appa/

I-164. Harita: кăкшăм /ḳiḳšîm/ 'güğüm' kelimesinin söylenişi
кăпшăм /ḳiḳšîm/ ~ äкшăм /iḳšîm/ ~ кăкшим /ḳiḳšîm/ ~ чăм /çîm/ ~ кăкшăм /ḳiḳšîm/

I-165. Harita: үпле /üple/ 'küçük kulübe' kelimesinin söylenişi
үкле /ükle/ ~ хүшĕ /hüjĕ/ ~ үпле /üple/

/s/ ~ /š/ Ses Denklîği

I-166. Harita: паçăр /paḳîr/ 'yakınlarda; biraz önce' kelimesinin söylenişi
пасăр /pazîr/ ~ пайсăр /payzîr/ ~ паçăр /paḳîr/

I-167. Harita: äçта /iṣta/ 'nerede' kelimesinin söylenişi
äçта /iṣta/, çта /šta/ ~ äста /îsta/, ста /sta/ ~ кăçта /ḳiṣta/, қçта /ḳçta/ ~ шта /šta/

I-168. Harita: таçта /taṣta/ 'herhangi bir yerde, herhangi bir yere' kelimesinin söylenişi
таста /tasta/ ~ ташта /tašta/ ~ таçта /taṣta/

I-169. Harita: ниçта /niṣta/ 'hiçbir yerde, hiçbir yere' kelimesinin söylenişi
ниста /nista/ ~ ништа /ništa/ ~ ниçта /niṣta/

/s/ ~ /š/ Ses Denklîği

I-170. Harita: сёлкёш /sɨlgɨʃ/ 'baharda yağan yumuşak kar; kar eriyişi' kelimesinin söylenişi

шёлкёш /ʃɨlgɨʃ/ ~ сёлтёш /sɨltɨʃ/ ~ сёлкёш /sɨlgɨʃ/

/ç/ ~ /ʃ/ **Ses Denkliliği**

I-171. Harita: инче /inje/ 'uzak' kelimesinin söylenişi

инче /ince/ ~ инче /inje/

I-172. Harita: шалча /ʃalca/ 'kazık' kelimesinin söylenişi

шалча /ʃalja/ ~ шалча /ʃalca/

I-173. Harita: мице /mije/ 'kaç' kelimesinin söylenişi

минче /mince/, мёнче /mɨnce/ ~ мице /mije/

I-174. Harita: хәлаç /ħɨlaʃ/ 'çevre; genişlik' kelimesinin söylenişi

хәлаç /ħɨlaʃ/ ~ хәлаç /ħɨlaʃ/

I-175. Harita: кулаç /kulaʃ/ 'küçük etmek' kelimesinin söylenişi

кулаç /kulaʃ/ ~ колаç /kolaʃ/ ~ кулаç /kulaʃ/

I-176. Harita: ёмкёç /ɨmgɨʃ/ 'emzik' kelimesinin söylenişi

ёмкёç /ɨmgɨʃ/ ~ ёмкёç /ɨmgɨʃ/

I-177. Harita: мулкаç /mulgaʃ/ 'tavşan' kelimesinin söylenişi

мулкаç /mulgaʃ/ ~ мукаç /muğaʃ/, мокаç /moğaʃ/ ~ молкаç /molğaʃ/ ~ кайăк /qayɨk/, куян /kuyan/ ~ мулкаç /mulgaʃ/

I-178. Harita: тимёрçё /timɨrjɨ/ 'demirci' kelimesinin söylenişi

тимёрçё /timɨrjɨ/, тимёрç /timɨrʃ/, тимрёрç /timrɨʃ/, тирмёрç /tirmɨʃ/ ~ тимёрчё /timɨrcɨ/, тимёрч /timɨrʃ/

/t/ ~ /k/ **Ses Denkliliği**

I-179. Harita: хәнкәла /ħɨngɨla/ 'tahta kurusu' kelimesinin söylenişi

хәнкәла /ħɨngɨla/, хәнкала /ħɨnkɨla/ ~ хәнтәла /ħɨndɨla/, хәмәтла /ħɨmɨtla/, хәнтла /ħɨntla/

I-180. Harita: текерлёк /tegerlɨk/ 'kız kuşu' kelimesinin söylenişi

текерлёк /tegerlɨk/, тёркерлёк /tɨgɨrlɨk/, текерле /tegerle/, тёркерле /tegɨrle/, текерлёр /tegerlɨr/ ~ тетерлёк /tederlɨk/ ~ тётёрлёк /tɨdɨrlɨk/

I-181. Harita: тәла /tɨla/ '(ayağa sarmak için kullanılan) uzun ve geniş bez' kelimesinin söylenişi

тәла /tɨla/ ~ тәлла /tɨlla/ ~ кәла /tɨla/

I-182. Harita: тилхепе /tilhebe/ 'dizgin' kelimesinin söylenişi

тилхепе /tilhebe/, тилкепе /tilgebe/, тилпеке /tilbege/ ~ килкепе /kilgebe/

/t/ ~ /ç/ **Ses Denkliliği**

I-183. Harita: тәс /tɨs/ 'uzatmak, çekmek' kelimesinin söylenişi

тәс /tɨs/ ~ чәс /çɨs/

I-184. Harita: хутәш /ħudɨʃ/ 'karışık, katışık' kelimesinin söylenişi

хутәш /ħudɨʃ/, хотәш /ħodɨʃ/ ~ хучәш /ħucɨʃ/, хочәш /ħocɨʃ/

/ʃ/ ~ /ç/ **Ses Denkliliği**

I-185. Harita: çулçă /ʃuljɨ/ 'yaprak' kelimesinin söylenişi

çулчă /şulci/ ~ шулчă /şulji/ ~ çӱлӗç /şülüş/ ~ çӱлӗч /şülüç/ ~ çăвăлч /şivılç/ ~ çулчă /şulji/

I-186. Harita: кӗрӗш- /kiriş/ 'girmek, alınmak' kelimesinin söylenişi

кӗрӗç /kiriş/ ~ кӗрӗш /kiriş/

I-187. Harita: кашкăр- /kışkır/ 'bağırarak' kelimesinin söylenişi

каçкăр- /kışkır/ ~ кашкăр- /kışkır/

Göçüşme (Metatez)

I-188. Harita: кăмрăк /kımırık/ 'kömür' kelimesinin söylenişi

кăмрăк /kımırık/ ~ кăрмăк /kımırık/

I-189. Harita: çамрăк /şamırık/ 'genç' kelimesinin söylenişi

çамрăк /şamırık/ ~ çармăк /şamırık/

I-190. Harita: тиверт- /tivert/ 'tutuşturmak' kelimesinin söylenişi

тиверт /tivert/ ~ тиврет /tivret/ ~ тарт /t'art/

I-191. Harita: юланут /yulanut/ 'binici, süvari' kelimesinin söylenişi

йуланут /yulanut/, йоланут /yulanut/ ~ йуналут /yunalut/ ~ пошут /pojut/

I-192. Harita: аман /ıman/ 'solucan' kelimesinin söylenişi

ăман /ıman/ ~ манă /manı/, мамă /mamı/

I-193. Harita: куршанак /kurşanak/ 'dulavrat otu' kelimesinin söylenişi

куршанак /kurşanak/ ~ куршанкă /kurşangı/, коршанкă /korşangı/ ~ кушанак /kuşanak/, кушанак /koşanak/ ~ тикенек /tigenek/, тикенет /tigenet/

I-194. Harita: пыршă /pırşı/ 'bağırsak' kelimesinin söylenişi

пыршă /pırşı/, пуршă /purşı/ ~ пырăш /pırış/

I-195. Harita: чашăк /çaşık/ 'fincan' kelimesinin söylenişi

чашăк /çaşık/ ~ чашкă /çaşkı/

I-196. Harita: чиркӳ /çirgü/ 'kilise' kelimesinin söylenişi

чиркӳ /çirgü/, чӳркӳ /çürgü/, чиркӗ /çirgi/ ~ чирӗк /çirık/

I-197. Harita: чăрăш /çırış/ 'köknar' kelimesinin söylenişi

чăрăш /çırış/ ~ чăршă /çırşı/

I-198. Harita: çелӗк /şılık/ 'şapka' kelimesinin söylenişi

çелӗк /şılık/ ~ ёçлӗк /ışlık/ ~ калпак /kalpak/ ~ шапка /şapka/

Ünsüz Düşmesi

I-199. Harita: пултăран /puldıran/ 'tavşancıl otu' kelimesinin söylenişi

пултăран /puldıran/, пултран /pultran/ ~ путран /putran/ ~ потран /potran/

I-200. Harita: вӗлтрен /vıltren/ 'ısrırgan otu' kelimesinin söylenişi

вӗлтрен /vıltren/, вӗлтӗрен /vıldiren/ ~ вӗтрен /vıtren/

I-201. Harita: хачă /ħacı/ 'makas' kelimesinin söylenişi

хачă /ħacı/ ~ хайчă /ħaycı/

I-202. Harita: чавса /çavza/ 'dirsek' kelimesinin söylenişi

чавса /çavza/ ~ часа /çaza/

I-203. Harita: ытала- /ıdala/ 'kucaklamak' kelimesinin söylenişi

ытала- /ıdala/ ~ ытамла- /ıdamla/

I-204. Harita: кайран /qayran/ 'sonra' kelimesinin söylenişi

кайран /qayran/ ~ кар'ан /qar'an/

I-205. Harita: майра /mayra/ 'Rus kadın; süslü kadın' kelimesinin söylenişi

майра /mayra/ ~ мар'а /mar'a/

I-206. Harita: паҷар /pajir/ 'demin' kelimesinin söylenişi

пасар /pazir/ ~ пайсар /payzir/ ~ паҷар /pajir/

I-207. Harita: суйла- /suyla/ 'seçmek' kelimesinin söylenişi

суйла- /suyla/, сойла- /soyla/ ~ сул'ла- /sul'l'a/, сол'ла- /sol'l'a/, сул'а- /sul'a/, сол'а- /sol'a/,

I-208. Harita: хайра /hıyra/ 'bileği taşı; bileğilemek' kelimesinin söylenişi

хайра /hıyra/ ~ хыр'а /hır'a/

I-209. Harita: вайлә /vıylı/ 'güçlü' kelimesinin söylenişi

вайлә /vıylı/, выйлә /vıylı/, войлә /voylı/ ~ вул'лә /vul'l'i/, выл'лә /vıl'l'i/

I-210. Harita: сий /siy/ 'kat, tabaka' kelimesinin söylenişi

сий /siy/, сый /siy/, сәй /sıy/ ~ си /si/

I-211. Harita: тавлаш- /tavlaş/ 'tartışmak' kelimesinin söylenişi

тавлаш- /tavlaş/ ~ талаш- /talaş/, таллаш- /tallaş/

I-212. Harita: вёҗерт- /vıjert/ 'ayırarak, bağını çözmek' kelimesinin söylenişi

вёҗерт- /vıjert/ ~ ёҗерт- /ıjert/

I-213. Harita: ултала- /uldala/ 'aldatmak' kelimesinin söylenişi

ултала- /uldala/, олтала- /oldala/ ~ утала- /udala/, отала- /odala/

I-214. Harita: сулхән /sulhın/ 'serin, soğuk' kelimesinin söylenişi

сулхән /sulhın/, сулхәм /sulhım/, солхән /solhın/ ~ сухәм /suhım/, сухән /suhın/, сохәм /sohım/

I-215. Harita: текерлөк /tegerlök/ 'kız kuşu' kelimesinin söylenişi

текерлөк /tegerlök/, тетерлөк /tederlök/, тётёрлөк /tödirlök/, төкёрлөк /tögirlök/ ~ текерле /tegerle/, текөрле /tegörle/, текерлө /tegerlö/, төкөрлө /tögörlö/

I-216. Harita: йөрөлче /yörölce/ 'iplik eğirmekte kullanılan ağaçtan yapılmış içi oyuk yuvarlak nesne' kelimesinin söylenişi

йөрөлче /yörölce/, йөрлче /yörlce/ ~ йөкөрөлче /yögörlce/, йөкөрлче /yögörlce/

I-217. Harita: савәслан /sıvıslan/ 'eşek arısı' kelimesinin söylenişi

савәслан /sıvıslan/, суслан /suslan/ ~ вуслан /vuslan/ ~ услан /suslan/

I-218. Harita: кача пүрне /qaca pürne/ 'serçe parmağı' kelimesinin söylenişi

кача пүрне /qaca pürne/ ~ качак пүрне /qacaq pürne/

I-219. Harita: ләпеш /lībīš/ 'kelebek' kelimesinin söylenişi

ләпеш /lībīš/ ~ ләпә /lībı/

I-220. Harita: пәрчә /pırcı/ 'tane' kelimesinin söylenişi

пәрчә /pırcı/ ~ пәрчөк /pırcı/

Kelime Başında ve Sonunda Ünsüz Türemesi

I-221. Harita: йөкөл /yögel/ 'palamut' kelimesinin söylenişi

йөкөл /yögel/ ~ икөл /igel/

I-222. Harita: йысна /yısna/ 'enişte' kelimesinin söylenişi

йысна /yısna/, йысни /yısna/, йăсна /yısna/ ~ исни /isni/ ~ исна /isna/

I-223. Harita: аса /āsa/ 'mekik' kelimesinin söylenişi

ăza /āsa/ ~ сăса /sāsa/

I-224. Harita: йёнерчёк /yīnercĭk/ 'eyer, semer' kelimesinin söylenişi

нерчёк /nercĭk/ ~ ерчёк /ercĭk/ ~ йёнерчёк /yīnercĭk/, ёнерчёк /yīnercĭk/

I-225. Harita: шăллăм /šĭllĭm/ 'küçük erkek kardeş' kelimesinin söylenişi

шăллăм /šĭllĭm/ ~ шăлăм /šĭlĭm/ ~ шăнлăм /šĭnlĭm/ ~ шăнкăл /šĭngĭl/

I-226. Harita: утă /udĭ/ 'ot' kelimesinin söylenişi

утă /udĭ/ ~ вутă /vudĭ/, вытă /vĭdĭ/ ~ äвтă /ĭvdĭ/ ~ вытă /vĭdĭ/

I-227. Harita: йанра- /yanra/ 'çınlamak, ötmek' kelimesinin söylenişi

йанра- /yanra/, йанăра- /yanĭra/ ~ йантра- /yantra/

I-228. Harita: ампар /ambar/ 'ambar' kelimesinin söylenişi

ампар /ambar/ ~ хампар /ĥambar/

II. ŞEKİL BİLGİSİ

II-1. Harita: Çokluk Eki

[+сем] /sem/ ~ [+сам] /sam/, [+сем] /sem/ ~ [+сен] /sen/ ~ [+сĕм] /sĭn/

II-2. Harita: /a/, /e/ üzerine ilgi ve yönelme belirtme eki (yardımcı ses)

/y/ ~ /n/

II-3. Harita: /u/, /ü/ üzerine ilgi ve yönelme belirtme eki (yardımcı ses)

/y/ ~ /n/, /v/

II-4. Harita: Çokluk 2. kişi dönüşlülük zamiri

хăвăр /ĥĭvĭr/ ~ хусамăр /ĥuzamĭr/

II-5. Harita: Şimdiki-geniş zaman olumlu teklik 3. kişide eklerin sert ve yumuşak şekli

[-тъ] /t'/ ~ [-т] /t/

II-6. Harita: Şimdiki-geniş zaman olumlu çokluk 2. kişi şahıs biçimi

[-атăр] /attĭr/, [-еттĕр] /ettĭr/ ~ [-атăр] /adĭr/, [-етĕр] /edĭr/

II-7. Harita: Şimdiki-geniş zaman çokluk 3. kişi ekinin yayılımı

[-ççĕ] /şşĭ/ ~ [-ччă] /ççĭ/, [-ччĕ] /ççĭ/, [-счă] /sçĭ/, [-счĕ] /sçĭ/

II-8. Harita: Şimdiki-geniş zamanın olumsuz şeklinin teklik 1. kişi biçimi

[-мас] /mas/, [-мес] /mes/ ~ [-мап] /map/, [-мен] /mep/

II-9. Harita: Şimdiki-geniş zamanın olumsuz şeklinin teklik 3. kişi biçimi

[-маç] /maş/, [-меş] /meş/ ~ [-мас] /mas/, [-mes] /mes/

II-10. Harita: Görülen geçmiş zaman teklik ve çokluk 3. kişi eki

[-пĕ] /rĭ/, [-пĕç] /rĭş/ ~ [-ĕpĕ] /rĭĭ/, [-ĕpçĕ] /rĭşĭ/

II-11. Harita: 10 fiil kökünde kelime sonu /r/ düşmesi

/r/'nin düşmesi ~ /r/'nin korunması

II-12. Harita: Geçmiş ve şimdiki-geniş zaman çekiminde yeterlilik ifadesinde {-Ay} yerine {-i} kullanımı

[-ай] /ay/, [-ей] /ey/ ~ [-и] /i/

II-13. Harita: Soru ekinin {i} yerine {A} şeklinde kullanımı

[-и] /i/ ~[-а] /a/, [-е] /e/

III. SÖZ DİZİMİ

III-1. Harita: Geçmiş zaman çekiminde {-SA} zarf-fiil ekinin kullanılması

[-ca] /sa/, [-ce] /se/ eklerinin geçmiş zaman işaretlemesi ~ [-Ca] /sa/, [-Ce] /se/ eklerinin geçmiş zaman işaretlememesi

3. CİLT

IV. SÖZ VARLIĞI

IV-1. Harita: гроза 'gök gürültüsü'

аслати /asladi/ ~ мәнаси /mīnaji/ ~ папай /pabay/ ~ аҗа /aja/

IV-2. Harita: радуга 'gök kuşağı'

асамат кёперри /azamat kīberri/ ~ сёвек /sīvek/, сёвет /sīvet/, сёлет /sīlet/, сёлек /sīlek/- сёлет /sīlet/ кёперри /kīberri/ ~ саламат /salamat/- сарамат /saramat/ кёперри /kīberri/ ~ сәран /sīran/- сёрен /sīren/ кёперри /kīberri/

IV-3. Harita: мелкий дождик, ситник 'çisenti'

йёпхү /yīphü/, йёпху /yīphu/, йёпсу /yīpsu/ ~ вёт җомәр /vīt şomır/ ~ ләпәнчә /lībīncī/, юпәнчә /yubīncī/

IV-4. Harita: водопад 'şelale'

шывсикки /şıvsikki/, шусикки /şusikki/ ~ кёрлевёк /kīrlevīk/, кёрлевке /kīrlevke/, кёрленкё /kīrlengī/

IV-5. Harita: роса 'çiy'

сывләм /sıvlīm/, сыләм /sılīm/, суләм /sulīm/ ~ вил шыв /vil şıv/

IV-6. Harita: тропа 'patika'

сукмак /suqmaq/, сокмак /soqmaq/ ~ отма /otma/ җол /şol/ - җул /şul/

IV-7. Harita: сосед 'komşu'

күршә /kūrjī/, күреш /kūrīş/ ~ поскил /poskil/, пускил /puskil/

IV-8. Harita: кладбище 'mezarlık'

җәва /şīva/, масар /mazar/ ~ куринке /kuringe/ ~ вилё карти /vilī karti/

IV-9. Harita: бабушка (со стороны отца) '(baba tarafından) büyükbaba'

асатте /azatte, аслатте /aslatte/ аслатти /aslatti/ ~ маҗак /majak/, маҗи /maji/, маҗок /majok/ ~ т'от'т'о /t'ot't'o/ ~ папай /pabay/

IV-10. Harita: бабушка (со стороны атца) '(baba tarafından) büyükanne; babaanne'

асанне /azanne/ ~ мамак /mamaq/, мамок /mamok/, мамми /mami/ ~ апай /abay/ аслә апай /aslī abay/ ~ эпи /ebi/ ~ паппи /pappi/

IV-11. Harita: мать 'anne'

анне /anne/ ~ апай /abay/, апи /abi/, ави /abi/

IV-12. Harita: дядя, старший брат отца 'babanın abisi, amca'

мучи /muci/, мочи /moci/, мучей /mucey/, мочок /mocoq/ ~ ёмпичче /ĩmpicçe/, ёмпәчи /ĩmpici/, ёмпичи /ĩmpici/ ~ пичче /picçe/ ~ тете /tede/

IV-13. Harita: тетя, старшая сестра отца 'babanın ablası, hala'

мәнакай /mīnağay/, мәнакка /mīnaqqa/, мәнаки /mīnagi/ ~ апай /abay/, аппа /appa/ ~ пысәк аппа /pızıq appa/, аслә аппа /aslī appa/

IV-14. Harita: тетя, жена старшего брата отца 'babanın abisinin eşi, yenge'

кинемеи /kinemey/, кинемеи /kinemi/, килемеи /kilemey/ ~ ватă /vati/ - аслă /aslı/
инке /inge/, инке /inge/

IV-15. Harita: родной старший брат 'ağabey'

пичче /piççe/, пичи /pici/, пичей /picey/, пиччи /piççi/ ~ тете /tede/

IV-16. Harita: родная старшая сестра 'abla'

аппа /appa/ ~ akka /ağça/, акай /ağay/, аки /agi/, эки /ekki/

IV-17. Harita: золовка, старшая сестра мужа '(kocadan büyük) görümce'

акка /ağça/, акай /ağay/, аки /agi/ ~ аппа /appa/, аппай /appay/

IV-18. Harita: деверь, старший брат мужа '(kocadan büyük) kayınbirader'

пăяхам /piyağam/, пăякам /piyağam/ ~ ёскей /ışkey/ ~ пичче /piççe/, пичи /pici/

IV-19. Harita: теща 'kaynana'

пăянам /piyanam/ ~ хуняма /hunyama/, хунеме /huneme/

IV-20. Harita: тесть 'kaynata'

хуньам /hun'im/, хоньам /hon'im/ ~ хоньстарик (honstarik/

IV-21. Harita: деверь, младший брат мужа '(kocadan küçük) kayınbirader'

ывăлсем /ıvılzem/ ~ ывăл /ıvıl/ пултăр /puldır/ - полтăр /poldır/

IV-22. Harita: крестный отец 'vaftiz babası'

хреснатте /hresnatte/, пысăк атте /pızıķ atte/, пускатти /puskatti/ ~ ывăсла ати
/vırısla adi/ ~ куматти /kumatti/

IV-23. Harita: крестная мать 'vaftiz annesi'

хреснанне /hresnanne/, пысăк анне /pızıķ anne/, пускапи /puskabi/ ~ ывăслапай
/vırıslabay/ ~ кумапай /kumabay/, куманне /kumanne/, куммапи /kummabi/

IV-24. Harita: сваха 'dünür; görücü; çöprçatan'

евчё /yevci/ ~ топкăч /topkıç/

IV-25. Harita: спина 'sırt'

çурăм /şurım/, çорăм /şorım/ ~ каçан /kajan/ ~ түрт/türt/

IV-26. Harita: коса 'saç örgüsü'

çивёт /şivit/ ~ çўç /şüş/ тони /toni/ - туни /tuni/ ~ çивёт туни /şivit tuni/, çиттуни
/şıttuni/, çиптуни /şıptuni/

IV-27. Harita: подбородок 'çene'

янах /yanağ/ ~ ана шăнни /ana şinni/, йётес /yites/, йётес шăмми /yites şimmi/

IV-28. Harita: лопатка 'kürek kemiği'

хул çăпали /hul şibali/, хул калакки /hul kalakki/ ~ хул икерчи /hul igerci/ ~ хул
лапатки /hul labatki/

IV-29. Harita: плечо 'omuz'

хулпусçи /hulpuşşı/, холпоçи /holpoşşı/ ~ анпусçи /anpuşşı/

IV-30. Harita: паралич 'felç, inme'

шалкăм /şalgım/, шалтун /şaldun/, паралич /paraliç/, пларет /plaret/, пларес
/plares/, паларич /palariç/, паралит /paralit/ ~ аййа /äyüa/, ийе /iye/ çăмлани /çımlani/

IV-31. Harita: веснушка 'çil'

чёкеç шатри /çigeş şatri/ ~ хуратут /huradut/, сарăтут /sarıdut/ ~ куктёр /kuqtır/,
кукку тёрри /kuğku tırri/, куктёрли /kuptırli/

IV-32. Harita: чесотка ‘*uyuz*’

кѣсѣ /kij/ ~ кърчанкă /kırchangı/, кърчанак /kırçanaq/

IV-33. Harita: желтуха ‘*sarılık*’

сарамак /saramaq/, сарамат /saramat/ ~ сар чир /sar çir/ ~ сарра кайни /sarra kayni/
~ сар үкни /sar ükni/

IV-34. Harita: лекарство ‘*ilaç*’

амаль /amal/, амал /amal/, эмел /emel/ ~ им-çам /im-jam/

IV-35. Harita: шишка ‘*yumru, şiş*’

мăкăл’ /mığıl/, мѣкѣл’ /mığıl/, мăкл’ă /mıkl’ı/, мăккăл’ /mıkkıl’/ ~ шишкă /şişkı/

IV-36. Harita: хромоу ‘*aksak, topal*’

уксах /uqsah/, уксак /uqsak/, уссах /ussah/, оксак /oqsak/ ~ храмуу /hramuy/

IV-37. Harita: картавый ‘*peltek*’

селѣп /selip/, селпү /selbü/ ~ пелтек /peldek/, пелтѣк /peldik/, пѣлтек /pıldık/

IV-38. Harita: азия ‘*çapan, kaftan*’

аçам /ajam/ ~ чаппан /çappan/

IV-39. Harita: шупăр /şubır/ ‘*kadınların yazın elbise üzerine giydikleri beyaz keten önlük*’ kelimesinin yayılımı

шупăр /şubır/, шупăр /şobır/

IV-40. Harita: валенок ‘*keçe çizme*’

çăматă /şımadı/ ~ кăçатă /kırjadı/

IV-41. Harita: шапка ‘*şapka*’

çělĕk /şılık/, ĕçĕk /ışık/ ~ калпак /kalbak/ ~ мулаххай /mulaḥḥay/, молаххай /molaḥḥay/, шапка /şapka/

IV-42. Harita: кружев ‘*dantel*’

шăтăкла /şidıqla/ ~ чăнтăр /çındır/, чѣнтѣр /çındır/

IV-43. Harita: колодка под лаптями ‘*değnekle yapılan kilit*’

каптăрма /kaptırma/, каттăрма /kattırma/, каттăрмак /kattırmağ/ ~ коплак /kolbak/ ~
такан /tağan/ ~ кукар тупань /kuğır tuban’/ ~ шак /şak/ ~ шакмак /şakmağ/

IV-44. Harita: детские штанишки ‘*çocuk donu*’ kavramı

катăк йѣм /kadık yıım/ ~ çыртма /şırtma/, çытма /şıtma/, çытма йѣм /şıtma yıım/,
çытак /şıdağ/

IV-45. Harita: пояс ‘*kemer*’

пиçиххи /pijihi/, пиççi /pişçi/, пыçаххи /pijahhi/ ~ пăйаска /pıyaska/

IV-46. Harita: платка ‘*başörtüsü; yağlık*’

тутăр /tudır/, тотăр /todır/, туттăр /tuttur/, тоттăр /tottır/ ~ йавлăк /yavlık/

IV-47. Harita: подвязки для чулок ‘*çorap bağı*’

чăлха çыххи /çılḥa şıhi/ ~ тынас /tınas/

IV-48. Harita: палишек / лепешки из кислого теста ‘*ekşi hamurdan bir çeşit çörek*’

çŷхŷ /şühü/, капăртма /kabırtma/, хăпарту икерчи /hıbartu igerci/

IV-49. Harita: батрушек ‘*patatesle yapılan bir çeşit pide*’

пүремечĕ /püremesç/, пүремеч /püremeş/ ~ улма /ulma/ - паранкă /parangı/ икерчи /ikerci/

IV-50. Harita: мясо ‘et’

аш /aʃ/ ~ какай /қағай/

IV-51. Harita: домашней колбасы ‘(bir çeşit) sucuk’

тултармăш /tuldarmış/ ~ сутта /sutta/, сукта /suқта/

IV-52. Harita: суп, похлебка ‘çorba’

яшка /yaşқа/ ~ шўрпе /şürbe/ ~ апат /abat/

IV-53. Harita: шкварки, вытопки ‘bir çeşit yemek’

кăвăрч /қівірç/, курчă /қурсі/ ~ кăмăрчак /қиміркақ/

IV-54. Harita: сыр ‘peynir’

чăкăт /çığıt/, чăхăт /çihıt/ ~ тора /tora/

IV-55. Harita: сыворотка ‘süt suyu’

çёве шывё /şive şivî/ ~ тăпăрчă /tībircî/ - тăпăртăс /tībirtıs/ шывё /şivî/

IV-56. Harita: блин ‘blin, bir çeşit akıtma’

икерчё /igercî/ ~ пелём /pīlīm/ ~ куймак /қуймақ/

IV-57. Harita: здание, постройка ‘bina, yapı’

хуралтă /huraldî/ ~ çурт /şurt/, çорт /şort/

IV-58. Harita: кровельного теса ‘ince tahta’

хăма /hıma/ ~ чус /çus/, чос /ços/

IV-59. Harita: дымоходной трубы ‘baca’

мăрйе /mırye/, мăрйа /mırya/, мăйра /mıyra/ ~ трупа /truba/, тăрпа /tırba/

IV-60. Harita: окна ‘pencere’

чўрече /çürece/ ~ кантăк /қандіқ/ ~ окошка /oğışқа/, укушка /uğuşқа/, окошкă /oğışkî/ ~ кассуй /қассуй/, куассуй /қуассуй/

IV-61. Harita: колодца ‘kuyu’

çăл /şıl/ ~ пусă /puзі/ ~ кулата /қулада/ ~ тараса /taraza/

IV-62. Harita: калитка ‘(küçük) kapı’

калитке /қалитке/, қаленкке /қаленкке/ ~ пёчёк алăк /pīcīk alıқ/ ~ кёçён алăк /kījīn alıқ/, кёçён хапха /kījīn hapha/ ~ пёчёк хапха /pīcīk hapha/

IV-63. Harita: шалаш ‘alacık’

ўпле /üple/, ўкле /ükle/, ўхле /ühle/ ~ хушă /huşî/, хошă /hoşî/, хўшё /hüşî/

IV-64. Harita: мякинник ‘tahıl ambarı’

арпалăх /arbalıh/ ~ арпа /arba/ ўпли /üpli/ - ўкли /ükli/, арўкли /arükli/, арпўкли /arbükli/, ерўкли /erükli/, арпăкли /arpıklı/

IV-65. Harita: притужина ‘çatıları ya da ot yığınlarını bastırmak için kullanılan ağırlık’

уртмах /urtmağ/, ортмах /ortmağ/ ~ йывăрлăх /yıvırlıh/ ~ ленкёр /lenger/, ленкё /lengî/ ~ пуслăх /puslıh/, посарлăх /pozarlıh/, пусаркăч /puzarğıç/, йаркăч /yarğıç/, йар /yar/ ~ сайхалăх /sayhalıh/, сайхах /sayhağ/

IV-66. Harita: кровельного железа ‘sac’

тимёр /timır/ ~ листă /listî/, листок /listok/ ~ калай /қалай/

IV-67. Harita: двор ‘avlu’

килкарти /kilgardi/ ~ килхушши /kilhuşši/, килхошши /kilhoşši/ ~ карташ /qardaş/, картиш /qardiş/

IV-68. Harita: лестница ‘*merdiven*’

пусма /pusma/, посма /posma/ ~ чикмек /çikmek/ ~ шучă /şuçi/ ~ картлаç /qartlaş/

IV-69. Harita: угол ‘*köşe*’

кѣтес /kides/ ~ пѣсех /pījeh/, пѣчек /pīceh/, пѣсех /pīzeh/

IV-70. Harita: лачуга ‘*baraka, kulübe; kümes*’

лаç /laş/ ~ павар /pavar/

IV-71. Harita: улья ‘*kovan*’

вѣлле /vīlle/, вѣльля /vīl’l’a/ ~ марта /marda/

IV-72. Harita: косяка ‘*söve*’

алăк йанаххи /alīq yanaḥḥi/ ~ алăк сулли /alīq sulli/ - солли /solli/

IV-73. Harita: полки / в избе ‘(*bodrumda*) raf’

сентѣре /sendire/, сентѣрей /sendirey/ ~ çölëk /şülük/ ~ хăма /ḥīma/, хăмаçи /ḥīmaji/, хăматăрри /ḥīmatırri/

IV-74. Harita: табуретка ‘*sandalye*’

пукан /puḡan/, покан /poḡan/ ~ тенкел /tengel/

IV-75. Harita: зыбка ‘*beşik*’

сăпка /sīpqa/ ~ шăнаршă /šīnaršī/, шăнаш /šīnaş/

IV-76. Harita: места для зыбки ‘*beşik yeri*’

сиктѣрме /siktirme/, сиктерме /sikterme/ ~ йүнчѣк /yüncik/, йүрѣнчѣк /yürincik/, лүнчѣк /luncik/ ~ лѣнкѣрчи /lenkīrçci/, лѣнкѣрч /lengīrç/, лѣнкѣрчѣк /lengīrçik/, лѣнкѣрчѣк /līngīrçik/, лѣнкѣрчѣ /līngīrçi/ ~ сăпка кашти /sīpqa kaşti/

IV-77. Harita: зеркало ‘*ayna*’

тѣкѣр /tīgīr/ ~ çerkkay /şerkkay/ ~ куçлăх /kuşlīḥ/ ~ куçкѣски /kuşkīski/ ~ сăнвттăр /sīnvittır/ ~ сăнвттѣр /sīnvittir/

IV-78. Harita: подушка ‘*yastık*’

çытар /şıdar/, çăтар /şıdar/ ~ минтер /minder/ ~ күпчѣк /küpçik/

IV-79. Harita: мешка ‘*çuval*’

михѣ /mih/ ~ муйăх /muyīḥ/, мыйăх /muyīḥ/, майăх /mīyīḥ/ ~ мишок /mījoḡ/, мишук /mījoḡ/, мешек /mejek/

IV-80. Harita: угла в избе, куда собирают сор ‘(*bodrum*) zibillik’

çүн шăтăкѣ /şür şıdīgī/ ~ çүн кокри /şür қоқри/ ~ çүн кѣтесѣ /şür kīdezi/ ~ шăпăр шăтăкѣ /şībīr şıdīgī/ ~ шăпăр кучѣ /şībīr kuçi/

IV-81. Harita: кочерга ‘*köseği*’

турчăка /tursīḡa/ ~ вăткасси /vītqassi/

IV-82. Harita: кувшин ‘*güğü, testi*’

кăкшăм /kīkšīm/, кăпшăм /kīpšīm/, âкмăш /īkšīm/, кăкшим /kīkšīm/ ~ чăм /çim/

IV-83. Harita: сковорода ‘*tava*’

çатма /şatma/ ~ тупа /tuba/

IV-84. Harita: ложка ‘*kaşık*’

кашăк /qajīḡ/ ~ çăпала /şībala/ ~ лошкă /loşkī/

IV-85. Harita: половник 'kepçe'

çăпала /şībala/ ~ хуран çăпала /ħuran şībali/

IV-86. Harita: складной ножик 'sustalı çakı'

хушмалла çёçё /ħuşmalla şījī/ ~ пекё /pegī/

IV-87. Harita: горшка 'çömlek'

чүлмек /çülmek/ ~ куршак /қуғјақ/ ~ коршак /қоғјақ/

IV-88. Harita: долбленой кадка 'оута fiçi'

çүпче /şүpşe/ ~ шупашка /şubaşka/, шопашка /şobaşka/

IV-89. Harita: кадка 'fiçi'

катка /қатқа/ ~ шетник /šetnik/ ~ касмăк /қasmıқ/

IV-90. Harita: сновалка 'iplik бүkme makinesi'

сүре /süre/, сүретке /süretke/, сүрекке /sürekke/, сүрелкке /sürelkke/ ~ кумкăç /қumğış/, кункăç /қunğış/, кумкăч /қumğış/, кумкачă /қumğacı/ ~ пир крапли /pir қrapli/

IV-91. Harita: крюк на стене для виття веревок 'ip, urgan takmak için duvar kancası'

çекёл /şegil/, çеккёл /şekkıl/, çеклё /şeklī/ ~ йăрхах /yırħaħ/

IV-92. Harita: кошеля 'sepet'

кушил /қујил/, кушел /қујел/, кушиле /қујиле/, кошила /қојила/, кушилкке /қујилкке/ ~ пештёр /peştır/, пештер /peşter/, пиштёр /piştır/

IV-93. Harita: ушко игольное 'iğne deliği'

йёп çăрти /yır şırdı/, йёп çăрхи /yır şırhi/ ~ йёп куçё /yır қujı/

IV-94. Harita: спичек 'kürdan'

шăрпăк /şirbıқ/ ~ спичăк /spicıқ/, спичкă /spicıkı/

IV-95. Harita: щипцы 'maşa, kışkaç'

хёскёч /hıskıç/, хёскёç /hıskış/, ~ хыпкăч /ħırқıç/, хыпкăчă /ħırқıcis/, хыпчи /ħırçı/, шыпчи /şırçı/

IV-96. Harita: цепочка 'zincir'

вăчăра /vıçıra/, пăчăра /pıçıra/, пăлчăра /pılçıra/ ~ сăнчăр /sıncır/

IV-97. Harita: мяч 'top'

тупă /tubı/ ~ пўске /püşke/ ~ çăмха /şimħa/ ~ мечкă /meçkı/, меччё /meççı/

IV-98. Harita: поросенка 'domuz yavrusu'

сăсна çури /sısna şurı/- çўри /şürı/ ~ сăсна чёппи /sısna çıppı/

IV-99. Harita: цыпленка 'civciv'

чăх чёппи /çıħ çıppı/ ~ чёп çури /çır şurı/

IV-100. Harita: курица 'tavuk'

чăхă /çıħı/ ~ чёпё /çıbı/

IV-101. Harita: собака 'köpek'

йытă /yıdı/, итă /idı/ ~ анчăк /ancıқ/

IV-102. Harita: тарантас 'yaylı (araba)'

тарантас /taranttas/ ~ çатан урапа /şadan uraba/- орапа /oraba/

IV-103. Harita: повод 'dizgin'

чёлпёр /çılбір/ ~ йёвен аври /yıven avrı/ ~ нăхтари /nıhtarı/

- IV-104. Harita:** плетка '*kısa kamçı*'
пушă /puʃi/ ~ чăпăркка /çibir̥kka/
IV-105. Harita: хомут '*hamut*'
хăмăт /h̥im̥it/ ~ сүсмен /süs̥men/
IV-106. Harita: черессдельник '*sırt kolanı*'
урхалăх /ur̥hal̥ih/, орхалăх /or̥hal̥ih/ ~ түртлĕх /türtl̥ih/
IV-107. Harita: верхом '*atla, ath*'
юланутпа /yulanutpa/ ~ пошутпа /poʃutpa/
IV-108. Harita: рассадника для овощей '*sebze fideliği*'
панча /panca/, пантя /pantya/, панте /pante/ ~ түтел /tüdel/, түтĕл /tüt̥il/ ~ купăста
вырăнĕ /kub̥ista vir̥in̥i/ ~ купăста йăви /kub̥ista y̥ivi/ ~ пура /pura/, пурас /pur̥as/
IV-109. Harita: зарода '*ekin demeti yığını*'
çĕмел /ʃim̥el/ ~ сурат /surat/, сорат /sorat/, сăрап /s̥irap/, сорап /sorap/
IV-110. Harita: навоз '*gübre*'
тислĕк /tis̥l̥ik/ ~ тирĕс /tir̥is/ ~ навус /navus/, навос /navos/
IV-111. Harita: паровой пашни '*nadasa bırakılmış tarla*'
çĕртме /ʃirt̥me/ ~ хыт суха /h̥ıt suħa/
IV-112. Harita: метла '*süpürge*'
çулăк /ʃul̥ik/, çолăк /ʃol̥ik/, çулкă /ʃul̥k̥i/, çолкă /ʃol̥k̥i/ ~ шăпăр /ʃib̥ir/, кăшăл
шăпăрĕ /k̥iʃ̥il̥ s̥ib̥ir̥i/
IV-113. Harita: цеп '*el döğeni*'
тăпач /t̥ibaç/, тăпаç /t̥ibaʃ/ ~ çапуççi /ʃapuʃçi/
IV-114. Harita: лукошка '*sepet*'
кунтăк /kund̥ik/, контăк /kond̥ik/, комăт /kom̥it/ ~ пурăк /pur̥ik/, порăк /por̥ik/
IV-115. Harita: картофель '*patates*'
çĕрулми /ʃir̥ul̥mi/, çĕрми /ʃir̥mi/, улма /ulma/, умма /umma/ ~ паранкă /parang̥i/ ~
кантук /k̥anduk/
IV-116. Harita: картофельной ботвы '*patates yaprağı*'
улма /ulma/- паранкă /parang̥i/ аври /avri/ ~ улма /ulma/- паранкă /parang̥i/ çеçки
/ʃeʃki/
IV-117. Harita: брюква '*şalgam*'
кăшман /k̥iʃ̥man/ ~ кушшăм /kuʃ̥ʃim/ ~ кашмир /kaʃ̥mir/ ~ кăшми /k̥iʃ̥mi/
IV-118. Harita: тыква '*helvacı kabağı, kabak*'
кавăн /kav̥in/, кавин /kavin/ ~ мăн хăйар /m̥in̥ h̥iyar/ ~ капак /k̥abaç/ ~ тын /tin/
IV-119. Harita: морковь '*havuç*'
кишĕр /kiʃ̥ir/ ~ моркка /mor̥k̥ka/ ~ сар кăшман /sar k̥iʃ̥man/ ~ шĕкĕнтĕр /ʃig̥ind̥ir/
IV-120. Harita: мак '*haşhaş*'
мăкăнь /m̥ig̥in/ ~ мак /maç/
IV-121. Harita: подсолнечник '*ayçiçeği*'
хĕвелçаврăнăш /h̥ivel̥çav̥r̥in̥iʃ̥/, хĕвелчамăш /h̥ivel̥çam̥iʃ̥/, хĕвелчавăш
/h̥ivel̥çav̥iʃ̥/, хоелçармăç /höel̥çarmiʃ̥/ ~ çемăчкă /ʃem̥iç̥k̥i/, çемчĕк /ʃem̥ciç̥k̥/
IV-122. Harita: сосна '*çam*'

хыр /ɣır/ ~ йахтă /yaɣtɨ/

IV-123. Harita: шиповник *'kuşburnu'*

шăлан /ʃılan/, шăхан /ʃiħan/ ~ йёплё йывăç /yɨplɨ yɨvɨʃ/ ~ йёплё хулă /yɨplɨ ɣulɨ/ ~
вилнё сын йывăçси /vilnɨ ʃɨn yɨvɨʃsi/ - сырли /ʃɨrlɨ/

IV-124. Harita: яблоко *'elma'*

панулми /panulmi/ ~ улма /ulma/, олма /olma/, омла /omla/, умма /umma/, омма /omma/

IV-125. Harita: гранка орехов *'koz'*

курланкă /ɣurlanɣɨ/, корланкă /ɣorlanɣɨ/, хурланкă /ɣurlanɣɨ/, хорланкă /ɣorlanɣɨ/ ~
кипенкё /kibengɨ/ ~ куршанкă /ɣurʃanɣɨ/, кушанкă /ɣuʃanɣɨ/ ~ хупанкă /ɣubanɣɨ/

IV-126. Harita: кисть *'püskül; salkım'*

сапака /sabaɣa/, сапак /sabaɣ/, сапа /saba/ ~ сүпкăн /ʃupɣɨn/, сөпкăн /ʃopɣɨn/,
сүпкăм /ʃupɣɨm/ ~ топкă /topɣɨ/, тьопкă /t'opɣɨ/, тапака /tabaɣa/

IV-127. Harita: анис *'anason'*

йенёç /yenɨʃ/, анис /anis/ ~ калёмпёр /ɣalɨmbɨr/ ~ сёрси кёпси /ʃerɨi kɨpʃɨ/

IV-128. Harita: полина *'pelin, akpelin'*

армути /armudɨ/, эрём /erɨm/, шураарăм /ʃurarɨm/ ~ сапарпи /sabarbi/ ~ шăшлă
вүти /ʃiʃlɨ vudɨ/, шăшлă корăк /ʃiʃlɨ ɣorɨɣ/

IV-129. Harita: мышь *'fare'*

шăши /ʃiʃɨ/ ~ кушаккайăк /ɣuʃaɣɣayɨɣ/, кушаккайăк /ɣuʃaɣayɨɣ/, кошаккайăк
/ɣoʃaɣɣayɨɣ/

IV-130. Harita: крыса *'büyük fare'*

йёке хүре /yɨge hüre/ ~ мăн шăши /mɨn ʃiʃɨ/ ~ крысса /ɣɨssa/, кăрис /ɣɨris/, кыс
/ɣɨris/

IV-131. Harita: голуба *'güvercin'*

кăвакарчăн /ɣɨvaɣarɣɨn/, кăвакарчин /ɣɨvaɣarɣɨn/ ~ кул'укка /ɣul'ukɣa/, кул'ăк
/ɣul'ɨɣ/, кул'ки /ɣul'ki/

IV-132. Harita: воробей *'serçe'*

сёрси /ʃerɨi/ ~ салакайăк /salaɣayɨɣ/ ~ варапи /varabi/, варапи /varabi/

IV-133. Harita: дятел *'ağaçkakan'*

улатакка /ulataɣɣa/ ~ ула кайăк /ula ɣayɨɣ/ ~ ула катка /ula ɣatɣa/ ~ тăхран /tɨħran/

IV-134. Harita: коршун *'çaylak'*

хёрен /hɨren/ ~ хăлат /ɣɨlat/ ~ холчă /ɣolɣɨ/

IV-135. Harita: ворон *'kuzgun, karga'*

ула курак /ula ɣuraɣ/ - корак /ɣoraɣ/ ~ шор корак /ʃor ɣoraɣ/

IV-136. Harita: граченка *'ekin kargası yavrusu'*

курак чёппи /ɣuraɣ ɣɨppi/ ~ курак сүри /ɣuraɣ ʃurɨ/

IV-137. Harita: щука *'turna balığı'*

сăрттан /ʃɨrttan/, сăртан /ʃɨrtan/ ~ шүпке /ʃupke/, шүкке /ʃukke/

IV-138. Harita: мальков рыбы *'balık yavrusu'*

пулă чёппи /pulɨ ɣɨppi/ ~ пулă сүри /pulɨ ʃurɨ/ ~ пулă лёкки /pulɨ lɨkki/ - лăкки
/lɨkki/ - лăкă /lɨɣɨ/ ~ вёт пулă /vɨt pulɨ/

IV-139. Harita: наметка ‘*taslak*’

атма /atma/ ~ мемелкке /memelkke/, меметке /memetke/, метке /metke/

IV-140. Harita: подниматься ‘*yukarı çıkmak*’

хăпар- /ħibar/ ~ улăх- /ulıħ/, âлăх- /îlîħ/, ух- /uħ/, ох- /oħ/

IV-141. Harita: плакать ‘*ağlamak*’

макăр- /mağır/ ~ йёр- /yır/

IV-142. Harita: устать ‘*yorulmak*’

ывăн- /ivın/ ~ йăлăн- /yılın/ ~ ыр- /ır/

IV-143. Harita: мучиться ‘*eziyet çekmek*’

асаплан- /azaplan/ ~ тертлен- /tertlen/

IV-144. Harita: читать ‘*okumak*’

вула- /vula/, вола- /vola/, вăла- /vıla/ ~ су- /su/

IV-145. Harita: обманывать ‘*aldatmak*’

суй- /suy/, сой- /soy/ ~ чăс- /çis/

IV-146. Harita: целовать ‘*öpmek*’

чупту- /çıptu/, чопту- /çoptu/ ~ тута пар- /tuda par/

IV-147. Harita: пачкать ‘*kirletmek*’

варала- /varala/, варла- /varla/ ~ лапăрта- /labırda/

IV-148. Harita: попутный ‘*tarafa, yolu üzerinde*’

майлă /maylı/ ~ йўнейлě /yüneyli/, йўнеллě /yünellı/

IV-149. Harita: пятница ‘*Cuma*’

ернекун /erneğün/ ~ мăнарникон /mınarnıgön/

IV-150. Harita: сутка ‘*gün (24 saat)*’

талăк /talık/, тавлăк /tavlık/ ~ сутка /sutka/

IV-151. Harita: послезавтра ‘*ertesi gün*’

вишмине /vişmine/, вишмене /vişmene/ ~ ыран мар тепёр кун /ıran mar tebır gün/

IV-152. Harita: только что ‘*tam şimdi*’

халь анчах /ħal’ ancaħ/ ~ халь şeç /ħal’ şeç/ ~ халь кăна /ħal’ ğına/

14 karma haritada çeşitli kelimeler ve morfeplerin kullanım alanlarının sınırları çizilmiştir. Burada sınırı çizilen kelime ya da ek sayısı 85’tir.

V-1. Karma Harita

потран /putran/ ~ путран /putran/ борщовник ‘*tavşancıl otu*’ → [I-199]

шăнă /şini/ кость ‘*kemik*’ → [I-154]

кăккăр /kıkķır/ грудь ‘*göğüs*’ → [I-123]

саппан /sappan/ фартук ‘*önlük*’ → [I-76]

хусамăр /huzamır/ вы сами ‘*kendiniz*’ → [II-4]

маçак /majak/ дедушка (со стороны отца) ‘*(baba tarafından) büyükbaba*’ → [IV-9]

V-2. Karma Harita

аки /agi/, акай /ağay/, акка /aķķa/ родная старшая сестра ‘*abla*’ → [IV-16], [I-163]

[-и] /i/ Yeterlilik eki → [II-12]

поскил /poskil/ сосед ‘*komşu*’ → [IV-7]

отма şol /otma şol/ тропинка 'patika' → [IV-6]

сахат /saħat/ часы; час 'saat' → [I-18]

амал /amal/, амаль /amal'/ лекарство 'ilaç' → [IV-34]

V-3. Karma Harita[-аттär] /attir/, [-еттёр] /ettir/ *Şimdiki-geniş zaman olumlu çokluk 2. kişi şahıs biçimi* → [II-6]

мăкăр /mĩgĩr/ бык 'öküz' → [I-140]

эреке /erege/ водка 'içki; votka' → [I-148]

хăпар /ħĩbaɾ/ подниматься 'yukarı çıkmak' → [I-48], [IV-140]

ёссёр /ĩssĩr/ пьяный 'sarhoş'¹⁹**V-4. Karma Harita**

чашкă /çaşķĩ/ чашка 'fincan' → [I-195]

лěпě /lĩbĩ/ бабочка 'kelebek' → [I-219]

сăса /sĩza/ челнок 'küçük kayık'²⁰

шу /şu/ вода 'su' → [I-83]

сорăх /soɾħ/ овца 'koyun' → [I-3]

V-5. Karma Harita[+сам] /sam/, [+сем] /sem/ *Çokluk Eki* → [II-1]

инче /ĩnce/ далекий; далеко 'uzak' → [I-171]

мăн хăяр /mĩn ħĩyaɾ/ тыква 'kabak, bal kabağı' → [IV-118]

путяк /putyaķ/, потяк /potyaķ/ ягненок 'kuzu' → [I-79]

çамçа /şamja/ мягкий; мягко 'yumuşak' → [I-20]

хăнча /ħĩnca/ когда 'ne zaman' → [I-147]

V-6. Karma Harita

пошут /poʃut/ всадник 'binici, süvari' → [I-191]

пичче /piççe/, пичи /pici/ деверь 'kayınbirader' → [IV-18]

перн /peɾn/ наш 'bizim' → [I-71]

часа /çaza/ локоть 'dirsek' → [I-202]

коакал /koaǵal/ утка 'ördek' → [I-96]

V-7. Karma Harita[-мас] /mas/, [-mes] /mes/ *Şimdiki-geniş zamanın olumsuz şeklinin teklik 3. kişi biçimi* → [II-9]

йўç /yüş/ дерево 'ağaç' → [I-65]

[-ччă] /ççĩ/, [-ччě] /ççĩ/ *Şimdiki-geniş zaman çokluk 3. kişi ekinin yayılımı* → [II-7]

тўрт /tũrt/ спина 'sirt' → [IV-27]

ул'а /ul'ĩ/ выть 'ulumak' → [I-81]

итă /idĩ/ собака 'köpek' → [I-110], [IV-101]

V-8. Karma Harita

муй /muɪ/ шея 'boyun' → [I-45], [I-106]

¹⁹ "Sarhoş" kelimesinin gösterildiği I-100 numaralı haritada bu kelime yer almamaktadır.²⁰ Bu kelime haritalarda yer almamaktadır.

вул'л'ă /vul'l'i/ сильный 'güçlü' → [I-209]

мур'ă /mur'i/ орех 'fındık'²¹

пуркка /purkka/ индюк 'hindi' → [I-120]

мур'ака /mur'aga/ рог 'boynuz' → [I-107]

V-9. Karma Harita

тикенек /tigenek/ репейник 'dulavrat otu' → [I-193]

шучă /šuc'i/ лестница 'merdiven' → [IV-68]

хайчă /ħayci/ ножницы 'makas' → [I-201]

шăпăр кучё угол в избе, куда собирают сор '(bodrum) zibillik' → [IV-80]

папай /pabay/ дедушка (со стороны отца) '(baba tarafından) büyükbaba' → [IV-9]

куйлан /kuylan/ горевать 'üzülmek, tasalanmak' → [I-135]

чанка /çaŋga/ галка 'küçük karga' → [I-139]

V-10. Karma Harita

тете /tede/ старший брат отца '(babadan büyük) amca' → [IV-12]

пăятам /pıyadam/ свекор 'kayınpeder'²²

вил шыв /vil šiv/ роса 'çiyu' → [IV-5]

тараса /taraza/ колодец 'kuyu' → [IV-61]

чăс /çis/ тянуть 'çekmek' → [I-183]

хуралтă /ħuraldi/ здание, постройка 'yapı, bina, inşaat' → [IV-57]

пекё /pegi/ складной ножик 'sustalı çakı' → [IV-86]

V-11. Karma Harita

кумкăç /kumgış/ сновалка 'iplik bükme makinesi' → [IV-90]

анпуçси /anpuşsi/ плечо 'omuz' → [IV-29]

шалча /šalja/ кол 'kazık' → [I-172]

кақан /kajan/ спина 'sirt' → [IV-27]

чикмек /çikmek/ лестница 'merdiven' → [IV-68]

түтел /tüdel/ рассадник 'fidelik' → [IV-108]

V-12. Karma Harita

капăртма /kabırtma/ палишки (лепешки) 'ekşi hamurdan bir çeşit çörek' → [IV-48]

пусă /puzi/ колодец 'kuyu' → [IV-61]

калай /kalaı/ кровельное железо 'sac' → [IV-66]

им-çam /im-jam/ лекарство 'ilaç' → [IV-34]

хул лапатки /ħul labatki/ лопатка 'kürek kemiği' → [IV-28]

мимёр /mimi/ кисель 'bir tür nişastalı tatlı, kisel' → [I-162]

V-13. Karma Harita

пелтек /peldek/ картавый 'peltek' → [IV-37]

явлăк /yavlık/ платок 'baş örtüsü' → [IV-46]

пăяска /pıyaska/ пояс 'kemer, kuşak' → [I-70]

²¹ "Fındık" kelimesinin gösterildiği I-102 numaralı haritada bu kelime yer almamaktadır.

²² "Kaynata, kayınpeder" teriminin gösterildiği IV-20 numaralı haritada bu kelime yer almamaktadır.

пүске /püske/ мяч 'top' → [IV-97]

вăткасси /vıtqassi/ кочерга 'köseği' → [IV-81]

тупа /tuba/ сковорода 'tava' → [IV-83]

түртлĕх /türtlĕh/ чересседельник 'sırt kolanı' → [IV-106]

V-14. Karma Harita

хүшĕ /hüşĕ/ шалаш 'alacık' → [I-165], [IV-63]

йĕтес шăмми /yĕtes şĕmmi/ подбородок 'çene' → [IV-27]

храмуй /ħramuy/ хромой 'topal' → [IV-36]

шапка /şarqa/ шапка 'şapka' → [I-198], [IV-41]

капак /qabaq/ тыква 'kabak, bal kabağı' → [I-42], [IV-118]

купăста йăви /qubĭsta yĭvi/, рассадник 'fidelik' → [IV-108]

анчăк /ancĭq/, собака 'köpek' → [I-110], [IV-101].

Sonuç

1. Türk dili incelemelerinde, Azerbaycan, Tatar, Başkurt, Halaç ve Yakut Türkçelerinden sonra, ağız atlasının hazırlanması tamamlanmış bir Türk yazı dili de Çuvaş Türkçesidir. Yaptığımız karşılaştırmaya göre, dil özelliklerinin en fazla haritayla gösterildiği Türk diyalekt atlası yine bu sahaya aittir.

2. Ağız atlaslarının hazırlanması, yoğun bir gayret ve bilimsel yetkinlik gerektirdiği için, bir kişiden ziyade bir ekip tarafından hazırlanmalıdır. Genellikle de böyle olmuştur. ÇTAA, tek bir kişi tarafından hazırlanmasına rağmen, gerek çalışmanın kalitesi gerekse hazırlayıcısının bilimsel yetkinliği bakımından Türkoloji literatüründe anıtsal eserler arasında yer almaya adaydır. Prof. Dr. Leonid Pavloviç SERGEYEV, ancak bilimsel bir ekibin başarabileceği bir işin altından tek başına kalkmayı büyük bir yetkinlikle başarmıştır.

Her ne kadar ÇTAA'yı tek bir kişi ustalıkla hazırlamışsa da, Türkiye Türkçesinin ağız atlasının bir ekip tarafından hazırlanması gerekliliği açıktır. Zira, Çuvaş Türkçesinin coğrafi alanı ile Türkiye Türkçesinin kullanım alanı büyüklük bakımından oldukça farklıdır. Bunun yanında, Çuvaşçanın diyalekt çeşitliliği Türkiye Türkçesine oranla oldukça azdır.

3. ÇTAA, eş zamanlı bir yöntemle hazırlanmıştır. Yani atlas bugünkü dil kullanım özelliklerini vermektedir. Diğer bir deyişle, Çuvaşçanın tarihsel dönemlerine ait herhangi bir veri içermemektedir.

4. ÇTAA, bir geniş bölge atlası şeklindedir. Ancak atlasın sunuşu bakımından bu geniş bölge haritaları, ağızların kullanıldıkları bölgelere ait siyasi sınırlara göre dar bölge atlası şeklinde ele alınmıştır. Çuvaşistan ağızları Çuvaşça kullanıcılarının büyük çoğunluğunu içine aldığından haritanın bu şekilde düzenlenmesinin sunuş açısından herhangi bir karışıklığa meydan vermediğini söyleyebiliriz.

5. ÇTAA, nokta vurgulu bir atlasır. Haritalarda gösterilen dil özellikleri, lokasyonlara (köy, kasaba vs.) göre verilmiştir.

6. ÇTAA, *sembolik* yolla hazırlanmış bir ağız atlasıdır. Gösterilmek istenen dil özelliği renklerle kodlanmış, ardından lokasyonlar üzerinde bu kodlanan renklere göre daire içinde gösterilmiştir.

7. ÇTAA, *gösterici* bir metodla hazırlanmıştır. Ancak Çuvaşistan ağızları bölümünde 14 karma haritada çeşitli ses, şekil ve kelimelerin izoglosları verilirken *yorumlayıcı* bir metod da kullanılmıştır.

8. ÇTAA, sunuş biçimi bakımından kâğıda baskı metoduyla hazırlanmıştır.

9. ÇTAA, dil özelliklerini belirtmesi yanında, dilden hareketle etnografik olarak da Çuvaş topluluğu hakkında bilgi verici bir nitelik arz etmektedir.

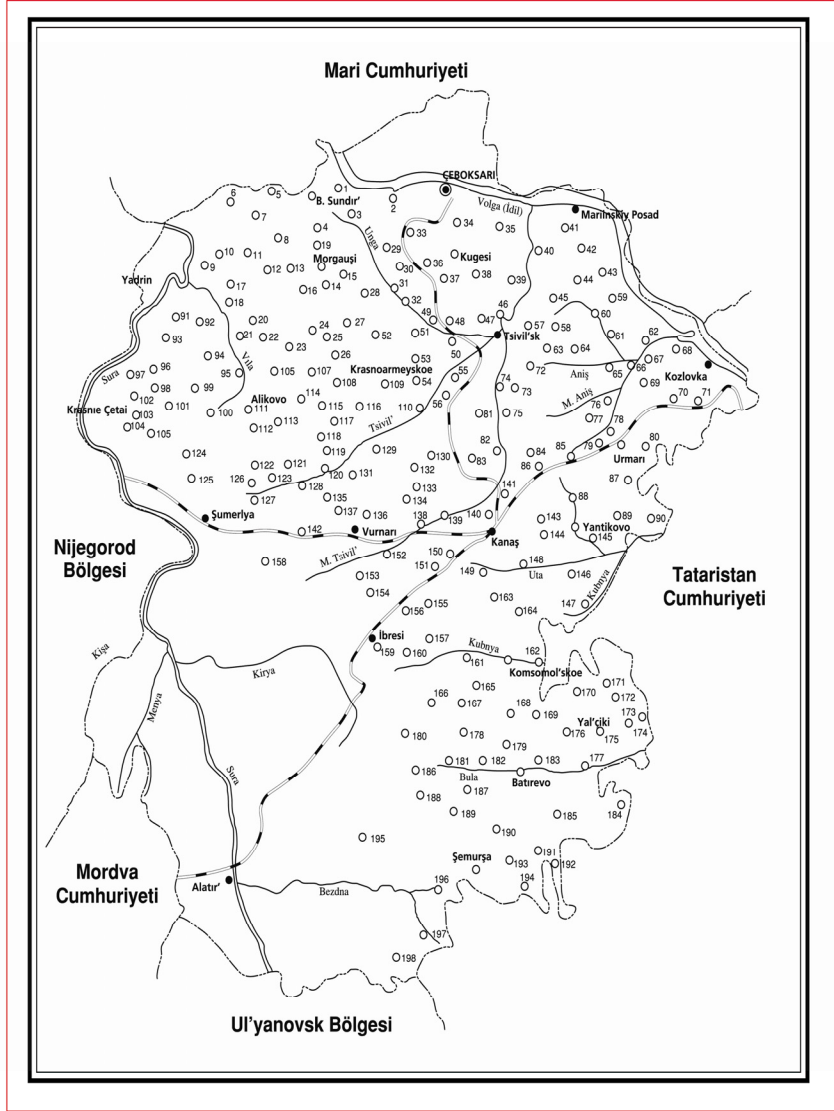
10. ÇTTA'nın Çuvaş ağızlarının ses bilgisini konu edinen ilk 228 harita genelde 'ses denklikleri' başlığı altında gösterilmiştir. Mesela, /k/ ~ /kk/ **Ses Denkliği** başlığı verilmiş ve bu başlık altında bu özelliği gösteren örnekler sıralanmıştır. Yine bunun gibi, /t/ ~ /tt/, /m/ ~ /mm/, /r/ ~ /rr/, /s/ ~ /ss/ gibi başlıklar verilmiş ve örnekler altına sıralanmıştır. Aslında bu durum ses olaylarından ikizleşmeden (gemination) başka bir şey değildir. Yazar, birkaç istisna dışında haritaları ses bilgisi terimlerine göre sıralamamıştır. Eseri baskıya hazırlarken bu haritaları ses bilgisi terimlerine göre düzenleyip düzenlememek konusunda tereddüdümüzü bildirmeyi gerekli buluyoruz. Bu konuda meslektaşlarımızın yapacağı akademik katkılara açık olduğumuzu da belirtmek istiyoruz.

11. ÇTAA, diğer Türk lehçelerinin ve özellikle Türkiye Türkçesinin ağız atlasının hazırlanması aşamasında yöntem, kapsam vb. bakımlardan önemli katkılarda bulunacak nitelik ve yeterlikte bir çalışmadır.

KAYNAKLAR

- AHMANOVA, O. S. (1966) *Slovar' Lingvističeskih Terminov*, Moskova.
- AKSAN, D. (2007) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*⁴, Ankara.
- ARTEM'YEVA, T. V.; AHVENDEROVA, A. D.; PAVLOV, V. V. (2009). *Těnebeçčë, Bupenmëçčë, Mecnemçë* [Tıpçevşî, Virentüşî, Mesletşî], Şupaşkar.
- AŞMARİN, N. İ. (1994-2000) *Slovar' Çuvaşskogo Yazıka – Çıvaş Sîmahşem Kîneki*, 17 Cilt, Çeboksarı: Russika, Tıpkıbasım.
- BASKAKOV, N. A.; GADJİYEVA, N. Z.; POKROVSKAYA, L. A.; SEVORTYAN, E. V. (1966). "O Podgotovke Dialektologičeskogo Atlasa Tyukskih Yazıkov". *Voprosi Yazıkoznaniya*, 1966-3. s. 3-20.
- BAYRAM, B. (2010). *Çuvaş Türklerinin Kahramanlık Anlatmaları (Alplar)*, Ankara: TKAE Yay.
- BOZ, E. (2008) "Ağız Atlasları". *Turkish Studies*, Vol. 3-3. s. 152-166.
- CAMPBELL, L.; MAURÍCIO, J. M. (2007) *A Glossary of Historical Linguistics*, Edinburg.
- CHAMBERS, J. K.; TRUDGİLL, P. (2004) *Dialectology*², Cambridge.
- DOERFER, G. (1985) *Zum Vokalismus Nichterster Silben in Altosmanischen Originaltexten*, Stuttgart.
- DOERFER, G. (1987) *Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch*, 2 cilt, Wiesbaden.
- JİRMUNSKİY, V. M. (1963) "O Dialektologičeskom Atlase Tyurkskih Yazıkov Sovetskogo Soyuza". *Voprosi Yazıkoznaniya*, 1963-6. s. 3-19.

- JİRMUNSKİY, V. M. (1971) “Zametki O Podgotovke “Dialektologičeskogo Atlasa Tyurkskih Yazıkov SSSR”. *Voprosı Yazıkoznaniya, 1971-4.* s. 15-16.
- HARTMANN, R. R. K.; JAMES, G. (2002) *Dictionary of Lexicography*², London, New York.
- İVANOV, V. P. (2005) *Etničeskaya Geografiya Çuvaşskogo Naroda*, Çeboksarı.
- KARAHAN, Leyla (1999). “Azerbaycan Diyalektoloji Atlası Hakkında”. *Türk Dili*, S. 569, s.185-189.
- KASATKİN, 1998 “Atlas Dialektologičeskiy”. *Bol’soy Entsiklopedičeskiy Slovar’ Yazıkoznanie*, Moskova. S. 51-52.
- KORKMAZ, Z. (2003) *Gramer Terimleri Sözlüğü*², Ankara.
- MALMKJÆR, K. (2010). *The Linguistics Encyclopedia*³, London, New York.
- SKVORTSOV, M. İ. (Red.) (1982) *Çuvaşsko-Russkiy Slovar’*, Moskova.
- TOPALOĞLU, A. (1989) *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- VARDAR, B., vd. (2002) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- VİERECK, W. (2005) “Dialectology”. *Encyclopedia of Linguistics*, New York. s. 266-268.
- VEITH, W. H. (2005) “Dialect Atlases” *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 3. cilt. Cambridge. s. 517-528.

Çuvaşistan Çuvaş Ağızları Atlasının Haritası

Copyright of Turkbilig/Turkoloji Arastirmalari Dergisi is the property of Turkbilig/Turkoloji Arastirmalari Dergisi and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.